

Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului

REPUBLICA MOLDOVA

ALEGERILE PARLAMENTARE

30 noiembrie 2014

**Misiunea de Observare a Alegerilor OSCE/BIDDO
Raport final**

**Varșovia
10 martie 2015**

CUPRINS

I.	SUMAR	1
II.	INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI	3
III.	CONTEXTUL GENERAL ȘI POLITIC	4
IV.	CADRUL JURIDIC ȘI SISTEMUL ELECTORAL.....	5
V.	ADMINISTRAREA ALEGERILOR.....	6
VI.	ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR.....	8
VII.	ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR	9
VIII.	CAMPANIA ELECTORALĂ.....	10
IX.	FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE.....	12
X.	MASS MEDIA.....	14
	A. MEDIUL MIJLOACELOR DE INFORMARE ÎN MASĂ	14
	B. CADRUL JURIDIC	15
	C. CONSTATĂRILE MONITORIZĂRII MEDIA	16
	D. RECLAMAȚII ȘI CONTESTAȚII MEDIA.....	17
XI.	PARTICIPAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE.....	18
XII.	OBSERVATORI NAȚIONALI ȘI INTERNAȚIONALI.....	19
XIII.	RECLAMAȚII ȘI CONTESTAȚII.....	20
XIV.	ZIUA ALEGERILOR.....	23
	A. DESCHIDEREA ȘI VOTAREA	23
	B. NUMĂRAREA ȘI TOTALIZAREA.....	23
	C. PUBLICAREA REZULTATELOR	24
XV.	RECOMANDĂRI	24
	A. RECOMANDĂRI PRIORITARE.....	25
	B. ALTE RECOMANDĂRI	25
ANEXA I:	REZULTATELE FINALE.....	29
ANEXA II:	LISTA OBSERVATORILOR DIN CADRUL MIȘIUNII INTERNAȚIONALE DE OBSERVARE A ALEGERILOR.....	30
	DESPRE OSCE/BIDDO	39

REPUBLICA MOLDOVA
ALEGERI PARLAMENTARE
30 noiembrie 2014

Raportul final al Misiunii de Observare a Alegerilor OSCE/BIDDO¹

I. SUMAR

Dând curs invitației din partea autorităților moldovene, Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului al OSCE (OSCE/BIDDO) a desfășurat o misiune de observare a alegerilor (MOA) pentru alegerile parlamentare din 30 noiembrie. OSCE/BIDDO a evaluat conformarea procesului electoral cu angajamentele OSCE, cu alte obligațiuni internaționale și standarde pentru alegeri democratice, precum și cu legislația națională. În ziua alegerilor, MOA OSCE/BIDDO și-a unit eforturile cu delegațiile Adunării Parlamentare a OSCE, Adunării Parlamentare a Consiliului Europei și Parlamentului European pentru a forma Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor (MIOA).

Declarația privind Constatările și Concluziile Preliminare, emisă de MIOA la 1 decembrie 2014, a conchis că „alegerile din 30 noiembrie au oferit alegătorilor o gamă largă de alternative politice. Campania a fost influențată de aspirațiile geopolitice ale țării și anularea întârziată a înregistrării unui concurent electoral a ridicat întrebări referitoare la timp și circumstanțe. Concurenții s-au bucurat de acces neobstrucționat la mass media: cu toate acestea, majoritatea mass media radio-TV, cu excepții notabile inclusiv mass media radio-TV publice, au fost expuse interferențelor de ordin politic. Administrația electorală s-a bucurat de încrederea majorității actorilor cheie și procesul a fost în general administrat bine, cu excepția funcționării noului sistem centralizat pentru procesarea alegătorilor în ziua alegerilor.”

Cadrul legal, în general, oferă o bază adecvată pentru desfășurarea unor alegeri democratice. Codul Electoral a fost modificat de la ultimele alegeri, ultima dată în aprilie 2014. Modificările au inclus ridicarea pragului de acces în parlament, implementarea Registrului centralizat de stat al alegătorilor (RSA) și sistarea utilizării pașapoartelor ex-sovietice. În timp ce unele modificări s-au referit la unele recomandări anterioare ale OSCE/BIDDO și Comisiei Consiliului Europei pentru Democrație prin Lege (Comisia de la Veneția), îndeosebi cele care se referă la activitatea administrației electorale, un șir de recomandări au rămas nesoluționate. Codul Electoral conține în continuare ambiguități, prevederi vagi și neconsecvente, punând la provocare aplicarea consecventă și eficientă a legislației. Hotărârile Comisiei Electorale Centrale (CEC) nu au soluționat pe deplin vidurile și neconsecvențele din legislație.

În 2014, după consultări și negocieri extinse, au fost făcute câteva modificări semnificative la Codul Electoral, însă care nu au fost adoptate și rămân a fi dezbătute în Parlament. Printre acestea se numără revizuirea regulamentelor privind finanțarea partidelor politice și a campaniei electorale, includerea cotelor de gen pe listele de partid și prelungirea perioadei de votare peste hotare. Pe lângă acestea, cerințele privind divulgarea proprietății în mass media trebuie să fie soluționate în cadrul legal mai larg. Adoptarea acestor măsuri va consolida cadrul juridic și va contribui la încrederea publicului în procesul democratic.

CEC a fost în general eficient în pregătirile sale și s-a conformat, în general, termenelor legale. Organele de administrare a alegerilor au beneficiat de programe cuprinzătoare de instruire, de introducerea materialelor electorale uniforme și de utilizarea mai largă a tehnologiilor în gestionarea

¹ Versiunea în limba engleză a prezentului raport este unicul document oficial. Traduceri neoficiale sunt disponibile în limbile română și rusă.

alegerilor. Tehnologiile utilizate pentru administrarea alegerilor ar fi putut fi testate mai minuțios și s-ar fi putut elabora măsuri pentru planuri eficiente de rezervă.

Noul RSA reprezintă un pas important înainte în gestionarea înregistrării alegătorilor. Cu toate acestea, la scurt timp după introducerea acestuia, CEC s-a confruntat cu un șir de provocări, cum ar fi lipsa de infrastructură, insuficiența de personal calificat și probleme de ordin de securitate. Spre deosebire de alegerile anterioare, calitatea listelor de alegători nu a fost menționată ca o îngrijorare. Pentru o îmbunătățire în continuare, RSA ar beneficia de un cadru de reglementare mai cuprinzător, coordonare mai bună între factorii cheie și crearea registrului adreselor.

Lipsa de transparență în ceea ce ține de criteriile pentru stabilirea numărului și amplasarea secțiilor de votare peste hotare a contribuit la percepția publică că Guvernul a căutat să descurajeze votarea în Federația Rusă, sporind, în același timp, numărul secțiilor de votare din alte țări.

Într-un proces inclusiv, CEC a înregistrat 26 de concurenți (21 de partide politice, 1 bloc electoral și 4 candidați independenți), rezultând într-o gamă diversificată de opțiuni politice pentru alegători. Prevederile legale care permit începerea eșalonată a campaniei, în baza datei de înregistrare a candidaților, a afectat negativ egalitatea oportunităților diferitor concurenți de a face campanie. Partidele și blocurile au putut să-și modifice listele candidaților până la data de 22 noiembrie, și toți cu excepția a cinci au făcut asta. Înainte de a fi incluși pe liste, unii potențiali candidați au beneficiat de această prevedere și au continuat să lucreze în funcțiile deținute de oficialități ale Guvernului de nivel înalt, estompând distincția dintre funcția publică și campania electorală.

Cadrul juridic protejează egalitatea între femei și bărbați în viața publică și politică. Totodată, nu există cerințe legale care să sporească participarea femeilor. Femeile au constituit aproape 31 procente din candidați, însă foarte puține au fost situate pe poziții câștigătoare pe listele candidaților. Vizibilitatea femeilor candidat în campania a fost redusă și, cu puține excepții, campaniile nu au abordat probleme care se refereau la femei. Numărul femeilor care au fost alese în final în parlament a crescut de la 18 la 21. Cu toate acestea, femeile au fost sub-reprezentate în CEC și Consiliile Electorale de Circumscripție (CEdC), inclusiv în funcții de conducere. Un membru CEC este femeie, la fel ca și aproximativ 40 procente din membrii CEdC și o treime din președinții CEdC. Femeile au fost supra-reprezentate în Birourile Electorale ale Secțiilor de Votare (BESV), cu trei sferturi de membri și președinți.

Campania a fost vizibilă și pașnică. Aceasta s-a axat, în general, pe chestiuni cu caracter geopolitic, cum ar fi angajamentul cu Uniunea Europeană și cu Uniunea Vamală Eurasiatică, precum și pe figuri politice în parte. În campanie s-a discutat pe larg despre numărul și amplasarea secțiilor de votare peste hotare, precum și despre conflictul activ din Ucraina și la subiectul Ucrainei. Un șir de concurenți au vorbit despre importanța dialogului interetnic. Nu au fost cazuri de discursuri axate pe etnie sau ură. Candidații, în general, au făcut campanie atât în limba de stat, cât și în rusă.

Două cazuri cheie au influențat campania și au stârnit îngrijorări referitor la aplicarea selectivă a sistemului justiției, efectul deciziilor asupra opțiunilor disponibile alegătorilor și lipsa de remedii juridice pentru concurenții afectați. Primul caz s-a referit la anularea înregistrării unui concurent cu o zi înainte de alegeri. Al doilea caz a fost prelungirea în perioada campaniei electorale a unei reclamații legale care a avut scopul să împiedice participarea în alegeri a unui partid cu sigla și numele similare aceluia unui alt concurent.

Libertatea de expresie, de asociere și de întruniri au fost, în general, respectate. MOA OSCE/BIDDO a observat un număr limitat de încălcări ale campaniei, majoritatea ținând de accesul inechitabil la clădirile publice, vandalizarea posterelor și panourilor electorale și amplasarea materialelor partidelor în locuri neautorizate. Pe lângă acestea, MOA a observat un șir de evenimente în perioada campaniei la

care studenților și angajaților statului li se cerea prezența. Unii candidați nu și-au suspendat funcțiile oficiale, conform prevederilor legale.

Mass media a permis concurenților să transmită mesaje electoratului general și au oferit alegătorilor diverse informații privind campania. Cu toate acestea, concentrarea semnificativă a proprietății mass media audio-vizuală și asocierea acestora cu actorii politici a influențat libertatea editorială și, conform interlocutorilor, au rezultat în auto-cenzurare și puține reportaje analitice, influențând accesul alegătorilor la informații imparțiale. Organul de supraveghere a mass media naționale nu a aplicat sancțiuni eficiente surselor media pentru acoperire imparțială repetată, conform prevederilor legale.

Cadrul juridic permite participarea în alegeri a minorităților naționale în condiții egale; cu toate acestea, nu există măsuri speciale care să promoveze reprezentarea minorităților. Cerințele regionale existente privind crearea partidelor politice și un prag ridicat de șase procente pentru accesarea în parlament *de facto* pun la încercare reprezentarea minorităților regionale și subminează șansele acestora la reprezentare politică. Majoritatea concurenților au declarat că au inclus reprezentanți ai diferitor grupuri etnice pe listele de candidați. Ei însă nu au oferit astfel de date MOA OSCE/BIDDO pentru a permite verificarea acestora.

Mecanismul de soluționare a disputelor electorale a fost utilizat de concurenți într-un mod robust. Reclamațiile au fost, de regulă, soluționate în mod satisfăcător de CEC și instanțe. Cu toate acestea, reclamațiile din partea altora decât concurenții electorali nu au fost soluționate în conformitate cu procedura Codului Electoral și au fost, în schimb, soluționate neformal sau printr-o procedură mai îndelungată prevăzută de Legea cu privire la petiționare, *de facto* neoferind un remediu eficient. Pe lângă aceasta, transparența procesului de petiționare ar fi fost mai mare dacă CEC ar fi publicat online toate petițiile și contestațiile și deciziile luate pe marginea acestora.

Codul Electoral prevede observare de către organizații internaționale și naționale, precum și de către reprezentanții concurenților. Un număr semnificativ de observatori naționali și internaționali au fost acreditați pentru alegeri. Observatori din partea candidaților și grupuri naționale de observatori au fost prezenți practic în toate secțiile de votare și centre de tabulare a voturilor. *Promo-LEX*, un grup național de observare a alegerilor a efectuat observări cuprinzătoare ale procesului electoral, care a constatat din monitorizarea finanțării campaniei, elaborarea informațiilor pentru alegători și spoturi educative și observare pe termen lung și scurt a alegerilor, inclusiv prin numărarea paralelă a voturilor.

Ziua alegerilor a decurs într-o manieră ordonată, însă s-au constatat deficiențe tehnice considerabile pe parcursul proceselor de votare și numărare a voturilor care au ținut de funcționarea sistemului electronic de procesare a datelor alegătorilor. În pofida acestui fapt, și a secțiilor de votare câteodată supra-aglomerate, BESV în general au respectat procedurile. Procesul de numărare s-a deteriorat nesemnificativ, deoarece unii membri BESV nu cunoșteau procedura de numărare a voturilor și/sau nu au implementat-o corect. O cincime din BESV observate nu au putut să proceseze rezultatele în mod electronic, ceea ce a afectat numărarea la nivel de raion. Procesele verbale ale rezultatelor BESV au fost publicate pe pagina electronică a CEC în timp real. Prezența la urnele de vot anunțată de CEC a fost de 57,28 procente. La 9 decembrie, Curtea Constituțională a validat rezultatele.

II. INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI

În urma unei invitații din partea autorităților moldovene și în baza recomandării Misiunii de evaluare a necesităților (MEN) desfășurată în perioada 2-5 septembrie, Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO) a format o Misiune de Observare a Alegerilor (MOA) la 24

octombrie.² MOA a fost condusă de Ambasadorul Jan Petersen și a constat din 14 experți detașați la Chișinău și 22 de observatori pe termen lung (OTL) care au fost detașați în toată țara. Membrii misiunii au reprezentat 20 de state participante ale OSCE.

Pentru ziua alegerilor, MOA OSCE/BIDDO și-a unit forțele cu delegații din partea Adunării Parlamentare a OSCE (AP OSCE), Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE) și Parlamentului European (PE) pentru a constitui o Misiune Internațională de Observare a Alegerilor (MIOA). Peste 400 de observatori din 43 de țări au fost trimiși, inclusiv 307 de observatori pe termen lung și scurt trimiși de OSCE/BIDDO, o delegație compusă din 63 de membri din partea AP OSCE, o delegație din 30 de membri din partea APCE și o delegație din 13 membri din partea PE. Votarea nu a avut loc pe teritoriul controlat de autoritățile transnistrene *de facto*. Așadar, MIOA nu a trimis observatori acolo. Cu toate acestea, observatorii au urmărit implementarea prevederilor pentru alegătorii din Transnistria privind exercitarea dreptului acestora la scrutin.

MOA OSCE/BIDDO a evaluat dacă alegerile s-au conformat angajamentelor OSCE, altor obligațiuni internaționale și standardelor pentru alegeri democratice și legislației naționale. Acest raport final urmează Declarației privind Constatările și Concluziile Preliminare, care a fost prezentată la o conferință de presă la 1 decembrie.

Observatorii țin să mulțumească autorităților pentru invitația de a observa alegerile, Comisiei Electorale Centrale (CEC) pentru colaborarea sa și pentru acordarea actelor de acreditare, precum și Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova și altor autorități de stat și locale pentru sprijin și colaborare pe parcursul observării. Totodată, observatorii doresc să exprime aprecieri Misiunii OSCE în Moldova, Oficiului OSCE al Înalțului Comisar pentru Minorități Naționale și organizațiilor internaționale și ambasadelor acreditate la Chișinău, precum și partidelor politice, organizațiilor societății civile și reprezentanților mass media pentru colaborare și sprijin.

III. CONTEXTUL GENERAL ȘI POLITIC

Moldova este o republică parlamentară, în care puterea executivă este exercitată de Guvern, în frunte cu un Prim Ministru, iar puterea legislativă este reprezentată de Adunarea Națională (Parlament) compusă din 101 membri.

Parlamentul este ales pentru un termen de patru ani prin reprezentare proporțională într-o singură circumscripție la nivel național. Pentru ca alegerile să fie valabile, e nevoie de participarea a o treime din alegători.

Alegerile parlamentare din 2010 au rezultat într-o coaliție de guvernare, Alianța pentru Integrare Europeană, care a eșuat în 2013 după votul de neîncredere legat de acuzații de corupție. În pofida unui tablou politic fragmentat, o nouă coaliție, Coaliția pro-europeană a fost constituită, și Parlamentul demisionar a fost primul din 2005 încoace care și-a servit întregul mandat de patru ani.

Alegerile din 30 noiembrie au fost ale optulea alegeri parlamentare de la independența din 1991 și ale unsprezecelea observate de OSCE/BIDDO.

² Toate rapoartele anterioare ale OSCE/BIDDO referitor la Moldova sunt disponibile la: <http://www.osce.org/odihr/elections/moldova>

IV. CADRUL JURIDIC ȘI SISTEMUL ELECTORAL

Alegerile parlamentare sunt reglementate, în primul rând de Constituție și Codul Electoral, suplinite cu alte legi, precum și hotărâri și regulamente emise de CEC.³ Cadrul juridic, în general, oferă o bază adecvată pentru desfășurarea alegerilor democratice.

Cele mai recente modificări ale Codului Electoral au fost făcute în aprilie 2014. Modificările au inclus o creștere a pragurilor de trecere în Parlament, implementarea unui Registru Centralizat de Stat al Alegătorilor (RSA), sistarea utilizării pașapoartelor ex-sovietice și renunțarea la cerința ca personalul organelor electorale să fie certificat de CEC. În timp ce unele modificări au soluționat parțial recomandările anterioare din partea OSCE/BIDDO și Comisia Consiliului Europei pentru Democrație prin Lege (Comisia de la Veneția), în special în ceea ce ține de administrarea alegerilor, un șir de recomandări cheie rămân a fi soluționate.⁴

Câteva modificări semnificative ale Codului Electoral propuse în 2014 nu au fost adoptate și rămân în dezbatere. Acestea includ revizuirii ale reglementărilor privind finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale, includerea cotelor de gen pe listele de partid și prelungirea perioadei de votare peste hotare. Aceste propuneri au fost elaborate împreună cu CEC și societatea civilă înaintea alegerilor din 2014 și au fost discutate într-un proces extins de consultări și negocieri. Pe lângă aceasta, cadrul juridic mai larg rămâne să abordeze cerințele privind publicarea proprietarilor mass media. Mulți interlocutori ai MOA OSCE/BIDDO și-au exprimat dezamăgirea legată de neimplementarea reformelor cuprinzătoare și incluzive și au atenționat asupra lipsei de voință politică pentru reformarea cadrului juridic.⁵

Cadrul juridic ar putea beneficia de pe urma unei analize cuprinzătoare pentru a elimina neconsecvențele și ambiguitățile, precum și contradicțiile dintre Codul Electoral și alte legi. Reformele legislative ar trebui efectuate cu mult înaintea alegerilor, prin consultări deschise și incluzive cu toate părțile electorale interesate. Acestea ar trebui soluționate într-un context mai larg, cum ar fi supremația legii și încrederea publică în sistemul judiciar.

Cu toate acestea, Codul Electoral continuă să conțină prevederi ambigue și vage, deschise interpretărilor, printre care înregistrarea candidaților, verificarea semnăturilor de sprijin ale candidaților independenți, selectarea și concedierea personalului organelor electorale, petițiile post-electorale și finanțarea campaniei. Prevederile altor legi, cum ar fi Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal și Legea cu privire la partidele politice în unele cazuri vin în contradicție cu Codul Electoral.⁶ Hotărârile CEC nu soluționează pe deplin vidurile și neconsecvențele existente în lege.⁷

³ Cadrul juridic mai include Legea cu privire la partidele politice, Legea cu privire la întruniri, Codul audiovizualului, legi organice privind instanțele de judecată, precum și prevederile relevante ale Codului Penal și Codului Contravențional.

⁴ Astfel de recomandări includ reducerea pragurilor, clarificarea colectării și verificării semnăturilor, revizuirea reglementărilor privind finanțarea campaniei pentru a consolida mecanismele de supraveghere și implementare, și măsuri de promovare a participării și reprezentării femeilor. Vezi rapoartele anterioare ale OSCE/BIDDO și Comisiei de la Veneția la http://www.venice.coe.int/WebForms/documents/by_opinion.aspx.

⁵ Spre deosebire, în 2013 sistemul electoral a fost schimbat de două ori pe parcursul a două săptămâni: pe 19 aprilie Parlamentul a adoptat o lege care modifica sistemul electoral de la un sistem proporțional la unul mixt. Pe 3 mai a fost adoptată propunerea de a o abroga și restabili sistemul proporțional.

⁶ Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal a fost citată drept interzicând PEB de a face publice date concrete de pe listele de alegători, conform prevederilor Codului Electoral. Legea cu privire la partidele politice nu delimitează finanțarea partidului de la finanțarea campaniei electorale și nu oferă vreo definiție a tipurilor de simboluri ale partidului care sunt interzise. Codul Electoral interzice doar simbolurile identice, în timp ce Legea cu privire la partidele politice cere ca simbolurile să fie clar distinse și interzice utilizarea acelorași simboluri grafice.

⁷ CEC a planificat, însă fără succes, să adopte reglementări noi privind finanțarea campaniei electorale, petiții și recursuri și accesul persoanelor cu dezabilități.

În calitate de organ responsabil pentru desfășurarea generală a alegerilor, CEC ar putea anticipa și soluționa mai eficient ambiguitățile sau vidurile din lege, cât de devreme posibil în procesul electoral.

Cetățenii care ating vârsta de 18 ani către ziua alegerilor au dreptul să voteze, cu excepția acelor privați de acest drept printr-o hotărâre a instanței de judecată. Cetățenii eligibili să voteze pot candida, cu excepția personalului militar în serviciu, persoanelor care își ispășesc pedeapsa cu privațiune de libertate, persoanelor cu cazier judiciar nelichidat și cetățenilor privați de acest drept printr-o hotărâre judecătorească. Totuși, lipsa prevederilor juridice clare în practică privează persoanele de capacitatea lor de exercițiu. Plasarea acestora sub tutelă, printre altele, implică o pierdere automată a dreptului de vot de către persoanele cu dizabilități, ceea ce contravine obligațiilor internaționale.⁸

Cadrul juridic ar trebui modificat pentru a asigura că dreptul la vot este pe deplin protejat în conformitate cu angajamentele OSCE și obligațiile internaționale. Prevederile legale care suspendă capacitatea de exercițiu și pun sub tutelă ar trebui revizuite. Limitarea dreptului de a candida, inclusiv pentru personalul militar, ar trebui să fie minimă.

Pentru a fi reprezentate, partidele politice trebuie să obțină șase procente din voturile valabile pentru a avea locuri în Parlament. Pragul electoral pentru blocurile formate din 2 partide este de 9 procente și pentru blocurile din 3 și mai multe partide este de 11 la sută.

Candidații independenți trebuie să primească două la sută din voturile valabile pentru a obține un mandat, dublu comparativ cu cotele electorale pentru candidații de pe listele de partid sau coaliție. Acest prag a avut ca rezultat că până în acest moment nici un candidat independent nu a acces în Parlament, iar împreună cu cerințele pentru semnăturile de sprijin și de înregistrare (vezi secțiunile referitor la Înregistrarea candidaților și Finanțarea campaniei), pun candidații independenți în dezavantaj.⁹

Cerințele privind semnăturile de sprijin și de înregistrare pentru candidații independenți ar putea fi revizuite pentru a asigura că acești candidați au oportunități realiste de a concura în condiții egale cu alți concurenți.

V. ADMINISTRAREA ALEGERILOR

Alegerile au fost administrate de o structură de trei niveluri, compusă din CEC, 35 de Consilii Electorale de Circumscripție (CEdC) și 2.073 Birouri Electorale ale Secțiilor de Votare (BESV), inclusiv 95 de secții de votare peste hotare și 26 secții de votare desemnate pentru alegătorii ce locuiesc

⁸ Articolul 29 al Convenției ONU cu privire la Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (UNCPRD) prevede că „Statele părți vor garanta persoanelor cu dizabilități drepturi politice și oportunitatea de a se bucura de ele în aceleași condiții ca și altor persoane”. Alineatul 7.3 al Documentului OSCE de la Copenhaga spune că statele participante vor „garanta un sufragiu universal și egal pentru cetățenii adulți. Conform alineatului 24 al Documentului OSCE de la Copenhaga din 1990, „orice restricționare a drepturilor și libertăților trebuie, într-un mod democratic, să țină de unul din obiectivele legii aplicabile și să fie strict proporțională scopului legii”. Vezi și alineatul 9.4 al comunicării CRPD Nr.4/2011 (*Zsold Bujdosó și cinci alții împotriva Ungariei*) și hotărârea *Alajos Kiss împotriva Ungariei* a Curții Europene a Drepturilor Omului (ECtHR), la <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98800>. Conform unui studiu PNUD (vezi www.un.md/publicdocget/39) și informației oferite de către Ministerul Justiției (MJ) MOA OSCE/BIDDO, circa 4000 persoane se află sub tutelă ca urmare a ordinelor instanțelor care i-au privat de drepturi juridice, inclusiv și dreptul la vot.

⁹ Alineatul 7.5 of al Documentului reuniunii OSCE de la Copenhaga din 1990 spune că Statele participante vor “[...] respecta dreptul cetățenilor de a candida pentru o funcție politică sau publică, în mod individual sau în calitate de reprezentanți ai partidelor sau organizațiilor politice, fără a discrimina”.

în Transnistria.¹⁰

CEC este un organ permanent compus din 9 membri cu un mandat de cinci ani, în timp ce CEEdC și BESV sunt constituite pentru fiecare scrutin. CEEdC au avut între 7 și 11 membri numiți de instanță și/sau consiliile locale și partidele parlamentare. BESV au avut între 5 și 11 membri numiți de consiliile locale și partidele parlamentare. În CEC și CEEdC femeile au fost sub-reprezentate, inclusiv în funcții de conducere: un membru al CEC este femeie, la fel ca circa 40 procente ai membrilor CEEdC și o treime din președinții CEEdC. Femeile au fost supra-reprezentate în BESV, cu trei sferturi din membri și președinți.

CEC în general s-a bucurat de încrederea majorității concurenților electorali și părților interesate. Reuniunile acestora s-au desfășurat într-un mod profesionist, colegial și transparent, agendele fiind publicate din timp, iar hotărârile puse la dispoziție online. CEC a fost în general eficient în pregătirile sale și a respectat, în general, termenele limită. CEC a dezvoltat un program de instruire cuprinzător și în perioada observată a efectuat 450 de sesiuni de instruire pentru funcționarii electorali, judecători, observatori naționali și reprezentanți ai concurenților.

CEEdC și BESV au fost în general constituite în termenele legale. În general, CEEdC au activat eficient și imparțial. BESV, în pofida infrastructurii și a resurselor limitate, au efectuat pregătirile electorale necesare la timp. Au fost întreprinse eforturi pentru a facilita accesul persoanelor cu dizabilități în secțiile de votare: un număr de secții de votare au fost mutate la parter și au fost instalate rampe de acces în 30 de secții de votare. După cum a fost recomandat anterior, materialele electorale uniforme, care au constat din sigilii, urne de vot și cabine de vot au fost folosite în toate secțiile de votare.

CEC a actualizat sistemul informațional automatizat de stat „Alegeri” (SIASA), a achiziționat câte două computere per secție de votare și a recrutat 4200 operatori. Pentru prima dată, în ziua alegerilor BESV au putut identifica alegătorii online, ceea ce a servit și pentru a preveni votarea multiplă. Pe lângă acestea, sistemul a fost elaborat pentru ca BESV să raporteze rezultatele direct către CEC în mod electronic. Totodată însă, testarea insuficientă și abordarea *ad hoc* a eventualelor chestiuni ce au ținut de securitatea și integritatea sistemului au dus la probleme semnificative în funcționarea acestuia în ziua alegerilor (vezi secțiunea Înregistrarea alegătorilor).

Alegătorii de peste hotare au putut vota fără înregistrare prealabilă. Pentru a estima numărul acestora și amplasarea eventuală a secțiilor de votare, Guvernul a creat o pagină electronică pentru ca alegătorii să-și declare reședința peste hotare.¹¹ La 20 octombrie, Guvernul a emis hotărârea de a deschide 95 de secții de votare peste hotare în 31 de țări.¹² Lipsa de transparență a criteriilor pentru stabilirea numărului și amplasării secțiilor de votare peste hotare a contribuit la percepția unui număr de părți interesate că Guvernul a căutat să descurajeze votarea în Federația Rusă, în timp ce a mărit numărul secțiilor de votare în alte state.¹³ Trei contestații împotriva acestei hotărâri depuse de către Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) nu au fost susținute de instanțe.

După cum a fost recomandat anterior, hotărârile privind amplasarea secțiilor de votare peste hotare ar trebui luate în mod transparent și în baza unor criterii clare și consecvente, care ar putea include numărul cetățenilor eligibili să voteze într-o anumită țară și/sau locație.

¹⁰ Moldova este împărțită în 37 de circumscripții electorale, câte una per unitate administrativ-teritorială. CEEdC din Bender și Tiraspol, amplasate pe teritoriul controlat de autoritățile transnistrene *de facto*, nu au fost constituite.

¹¹ Doar 1700 de alegători s-au înregistrat prin intermediul paginii electronice.

¹² Majoritatea secțiilor de votare de peste hotare au fost în Italia (25), România (11), Statele Unite ale Americii (6) și Franța, Portugalia și Federația Rusă (câte 5 în fiecare țară). Celelalte 25 de state au avut între 1 și 5 secții.

¹³ Numărul mediu al alegătorilor per țară per secție de votare a variat între 21 în China și 1904 în Federația Rusă. În ziua alegerilor, fiecare din secțiile de votare din Moscova și Sanct-Petersburg au emis aproape toate cele 3.000 buletine de vot primite, în timp ce cele din Italia au fost departe de a atinge această rată de participare la vot.

CEC a produs materiale pentru educarea și informarea alegătorilor referitor la importanța votării, procedurile de vot și votarea la locul aflării; materialele video produse au inclus și subtitrare în limba rusă. Spoturi radio au fost emise atât în limba de stat cât și în limba rusă. Televiziunea publică *Moldova 1* și organizația societății civile *Promo-LEX* au produs informații adiționale pentru alegători și spoturi educaționale.

VI. ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR

Înregistrarea alegătorilor este pasivă. RSA centralizat, care se bazează pe datele Registrului de Stat al Populației¹⁴ și este întreținut de CEC, a fost creat și utilizat pentru prima dată la aceste alegeri.¹⁵ RSA reprezintă un pas important înainte în administrarea alegerilor. Cu toate acestea, acesta ar fi putut beneficia de o adoptare mai oportună și de dezvoltarea unui ghid, documentație și informație cuprinzătoare. Regulamentul CEC privind întreținerea RSA a fost adoptat doar cu zece zile înaintea zilei alegerilor și nu a fost controlat de părțile interesate sau observatorii electorali. La scurt timp după introducerea acestuia, CEC s-a confruntat cu un șir de provocări, cum ar fi lipsa de infrastructură, insuficiența de personal calificat și probleme de securitate.

Siguranța și transparența RSA ar putea fi îmbunătățite prin efectuarea unor testări oportune, depline, înainte de ziua alegerilor, audituri post-electorale și introducerea unor prevederi privind accesul observatorilor. Operatorii computerelor RSA ar trebui să fie instruiți cu mult timp înaintea următoarelor alegeri.

CEC a oferit extrase din RSA administrațiilor locale pentru a efectua verificări și actualizări. Potrivit CEC, circa 105000 înregistrări au fost modificate, majoritatea din cauza schimbării domiciliului sau adresei permanente de reședință a alegătorilor sau datelor personale ale acestora. MOA OSCE/BIDDO a înregistrat cazuri când persoane decedate, care au fost scoase de pe listele de alegători de administrațiile locale, au reapărut în RSA, aparent din cauza lipsei de coordonare între Întreprinderea de stat *Registru* și Oficiile de stare civilă. Pe parcursul reuniunilor cu MOA OSCE/BIDDO, atât CEC cât și *Registru* au admis că introducerea unui registru cuprinzător de adrese ar îmbunătăți calitatea RSA.

RSA ar beneficia de un cadru mai cuprinzător de reglementare care, printre altele, trebuie să includă mecanisme clare de schimb de date între RSA și registrele relevante de stat, îndeosebi Registrul Stării Civile și Registrul Populației, și să ofere posibilitatea de control public al sistemului. Crearea unui registru național al adreselor pentru a sprijini înregistrarea stării civile și a reședințelor va contribui la o mai mare acuratețe a datelor sursă folosite pentru înregistrarea alegătorilor.

Alegătorii au avut posibilitatea să verifice listele de alegători (adică extrasele din datele RSA per secție de votare) în secțiile de votare timp de 20 de zile înainte de alegeri, precum și să-și verifice datele online. Codul Electoral și Regulamentul CEC cu privire la gestionarea listelor alegătorilor conțin prevederi privind implementarea a astfel de verificări de către BESV ce necesită postarea publică a datelor cu caracter personal ale alegătorilor, specific a numerelor personale de identificare. Divulgarea acestor date vine în contradicție cu Legea privind protecția datelor cu caracter personal. Datorită instrucțiunilor neclare privind procedura în astfel de situații, BESV au utilizat diferite practici pentru a pune listele alegătorilor la dispoziție pentru verificare publică.

¹⁴ Întreprinderea de stat *Registru* ține Registrul de stat al populației în baza datelor de la Oficiile de stare civilă (reședința, nașteri, căsătorii și decese), Ministerul Afacerilor Interne (persoane deținute și condamnate) și Serviciul de Control al Frontierei și Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene (rezidenți peste hotare).

¹⁵ În 2012, OSCE/BIDDO a efectuat o vizită a experților pentru a evalua SIASA și Sistemul de înregistrare a alegătorilor; vezi la: <http://www.osce.org/odihr/92207>.

Contradicțiile juridice între Codul Electoral și Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal cu referire la accesul pentru public a datelor cu caracter personal ale alegătorilor din listele alegătorilor trebuie soluționate. Până atunci, CEC trebuie să asigure implementarea uniformă a procedurilor pentru verificarea publică a listelor alegătorilor.

Conform CEC, numărul alegătorilor eligibili a fost de 3.226.446 comparativ cu 2.734.000 la alegerile parlamentare din 2010. CEC a subliniat că această creștere a rezultat din includerea alegătorilor cu reședința peste hotare și din Transnistria și din sporul natural al populației. Spre deosebire de alegerile anterioare, calitatea listelor alegătorilor nu a fost prezentată ca motiv de îngrijorare de către părțile interesate. CEC a tipărit 3.112.962 buletine de vot, dintre care aproximativ un sfert au fost în limba rusă.¹⁶

Alegătorii omiși de pe listele de alegători, însă care au putut să își dovedească reședința în raza unei secții de votare, precum și studenții, alegătorii din Transnistria și cei cu certificate cu drept de vot la locul aflării, cei fără de reședință curentă/domiciliu la secția anterioară de votare și cei care au solicitat votare mobilă, au putut fi adăugați pe listele suplimentare ale alegătorilor în ziua alegerilor.¹⁷ Numărul alegătorilor incluși în listele suplimentare ale alegătorilor a fost de 155 443.¹⁸

În conformitate cu bunele practici, trebuie să se ia în considerare limitarea posibilității alegătorilor de a se înregistra în ziua alegerilor pentru a evita posibilitatea înregistrărilor multiple.

Conform modificărilor din 2014 ale Codului Electoral, pașapoartele ex-sovietice nu au mai fost permise ca document de identificare a alegătorului în ziua alegerilor. Autoritățile au întreprins eforturi pentru a asigura titularii a astfel de pașapoarte cu acte noi de identitate.¹⁹ La 18 noiembrie, CEC a decis să permită identificarea alegătorilor cu acte de identitate (BI) și pașapoarte cu termenul expirat.²⁰ Această hotărâre a stârnit îngrijorări în rândul părților electorale interesate; hotărârea a fost atacată în instanță și a fost susținută. În ziua alegerilor, 19.662 de alegători au utilizat acte de identitate expirate.

VII. ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR

Într-un proces inclusiv, CEC a înregistrat 26 de concurenți (21 partide politice, 1 bloc electoral și 4 candidați independenți), ceea ce a rezultat într-o gamă variată de opțiuni politice pentru alegători. La 22 noiembrie, un partid s-a retras. Fiecare partid sau bloc a trebuit să prezinte CEC la înregistrare o listă a candidaților, care însă a putut fi modificată până la 22 noiembrie. CEC a exclus doi candidați din listele de partid, deoarece aceștia nu au întrunit criteriile de eligibilitate. Numărul final al candidaților a fost de 1.885, dintre care 312 procente sânt femei. Doar câteva femei au fost plasate pe poziții câștigătoare pe listele candidaților. Cu toate acestea, numărul total al femeilor alese până la urmă în Parlament a crescut de la 18 la 21.

¹⁶ Buletinele de vot sunt distribuite în baza cererilor din partea BESV, însă nu mai mult de 3.000 per secție de votare, care este numărul maxim de alegători înregistrați într-o secție de votare. Conform datelor CEC, 49 secții de votare au avut mai mulți alegători decât plafon.

¹⁷ Conform Codului Bunelor Practici Electorale în Materie Electorală al Comisiei de la Veneția (I.2.iv), „trebuie să existe o procedură administrativă – subiect a controlului judiciar – sau o procedură judiciară care să permită înregistrarea unui alegător care nu este înregistrat; înregistrarea nu ar trebui să aibă loc în secția de votare în ziua alegerilor.”

¹⁸ Această cifră include 73.311 alegători peste hotare, 9.261 alegători cu reședința în Transnistria, 3.777 studenți, 24.105 de alegători cu certificate cu drept de vot la locul aflării și 33.155 alegători care au votat la locul de reședință. Restul cifrei este reprezentat de alegători fără de domiciliu/reședință (curentă).

¹⁹ Conform CEC, circa 5.000 alegători nu ar fi putut să voteze deoarece unicul lor act de identitate este pașaportul ex-sovietic.

²⁰ Conform CEC, există circa 155.200 BI expirate și 241.700 pașapoarte expirate.

În conformitate cu obligațiunile și practicile internaționale care ținesc promovarea egalității între femei și bărbați, partidele politice ar trebuie să depună mai multe eforturi pentru a include femei pe listele de candidați, inclusiv pe poziții câștigătoare.

Candidații independenți au trebuit să colecteze cel puțin 2 000 semnături de sprijin din partea alegătorilor eligibili. Un alegător poate să semneze în sprijinirea unui singur candidat independent. Această restricție nu este necesară și, în plus, poate să afecteze intimitatea alegătorilor, deoarece autoritățile au posibilitatea să le verifice afilierea politică.²¹ În timp ce înregistrarea candidaților independenți nu a fost influențată, ambiguitățile legale referitor la procesul de verificare a semnăturilor au rezultat în membrii CEC având interpretări diferite ale criteriilor de validare.²²

Legea trebuie să specifice o procedură clară și detaliată pentru colectarea, verificarea și validarea semnăturilor de sprijin, asigurând consecvența și certitudinea legală a procesului. Interzicerea alegătorilor să semneze în sprijinirea mai multor candidați ar trebui anulată.

La 26 noiembrie, CEC a adoptat hotărârea de a solicita Curții de Apel să anuleze înregistrarea Partidului Patria (PP) în calitate de concurent electoral. Solicitarea a fost înaintată în baza informațiilor oferite de Inspectoratul General al Poliției, care a indicat încălcări ale prevederilor privind finanțarea campaniei. La 27 noiembrie, Curtea de Apel a dispus anularea înregistrării PP și Curtea Supremă a susținut hotărârea urmare a unei contestații din ajunul alegerilor (vezi Secțiunea Reclamații și Contestații). Procesul urgentat de anulare a înregistrării PP în calitate de concurent electoral a stârnit întrebări referitor la perioadă și circumstanțe.²³

VIII. CAMPANIA ELECTORALĂ

Candidații au putut să înceapă oficial campania electorală după înregistrare la CEC, ceea ce a rezultat în demararea eșalonată a campaniei. Partidele și blocurile au putut să se înregistreze începând cu 10 octombrie și să înceapă campania imediat, în timp ce candidații independenți au putut în acel moment de abia să înceapă colectarea semnăturilor de sprijin. Aceasta a oferit partidelor și blocurilor electorale constituite avantaje asupra candidaților noi și independenți.²⁴ Acest lucru a afectat negativ egalitatea oportunităților de a face campanie diferitor concurenți și a fost în contradicție cu alineatul 7.6 al Documentului reuniunii OSCE de la Copenhaga din 1990 și bunelor practici electorale.²⁵

După cum a fost recomandat anterior, perioada campaniei electorale ar trebui să înceapă în aceeași zi pentru toți concurenții electorali pentru a asigura condiții egale pentru perioada campaniei.

²¹ Ghidul OSCE/BIDDO și al Comisiei de la Veneția privind Regulamentul cu privire la Partidele Politice din 2010 specifică că „pentru a spori pluralismul și libertatea de asociere, legislația nu ar trebui să limiteze cetățenii să semneze liste de sprijin doar pentru un singur partid”; vezi <http://www.osce.org/odihr/77812>

²² Articolul 42.4 și 43.4 ale Codului Electoral sunt ambigue dacă un alegător trebuie să-și includă datele de identificare pe lista de semnături în mod individual sau este suficient să semneze pe listă alături de datele deja înscrise. Codul Electoral și Regulamentul CEC privind Colectarea și Verificarea Semnăturilor este incert privitor la valabilitatea datelor cu greșeli sau erori minore și cu privire la procedurile care trebuie urmate dacă anumite semnături sunt stabilite drept identice.

²³ În cele din urmă, buletinul de vot a inclus 24 de concurenți, plus un concurent „retras” (PP).

²⁴ La 13 octombrie CEC înregistrase 16 concurenți. Ceilalți concurenți au fost înregistrați până pe 7 noiembrie.

²⁵ Alineatul 7.6 cheamă Statele participante ale OSCE să asigure că concurenții pot să „[...] concureze în baza tratamentului egal în fața legii și de către autorități.” Codul Bunelor Practici în Materie Electorală al Comisiei de la Veneția (I.2.3.a) stabilește că „Egalitatea oportunităților trebuie garantată în același mod partidelor și candidaților deopotrivă.”

Campania a fost vizibilă și pașnică și a devenit mai activă odată cu apropierea zilei alegerilor, îndeosebi în afara Chișinăului. Mediul campaniei a fost afectat de anularea înregistrării PP în săptămâna de dinaintea alegerilor (vezi secțiunea Reclamații și contestații). Perioada de tăcere din campanie a început la 29 noiembrie și a fost, în linii generale, respectată.

Majoritatea campaniei s-a desfășurat în mass media și prin intermediul panourilor și posterelor. În regiuni, întâlnirile cu alegătorii au fost predominante, fiind metoda principală de campanie. Partidele mai mari au desfășurat numeroase evenimente publice, în special în orașele mai mari. MOA OSCE/BIDDO a observat 36 de astfel de evenimente.

Campania s-a axat în linii mari pe aspecte geopolitice cum ar fi angajamentul față de Uniunea Europeană și Uniunea Vamală Eurasiatică, precum și pe figuri politice individuale. Pe lângă acestea, unii concurenți au făcut campanie axată pe subiecte sociale și economice, cum ar fi angajarea în câmpul muncii, pensiile și măsurile anti-corupție. Partidele politice mai mici și candidații independenți au tins să se axeze pe subiecte specifice și unice de lege și ordine, ecologie și drepturile omului. Subiectul numărului și amplasării secțiilor de votare peste hotare a fost discutat pe larg în perioada campaniei. Conflictul armat activ în Ucraina a fost subiectul majorității concurenților.²⁶ Pe lângă aceasta, anumite inițiative străine au influențat campania.²⁷ Mai aproape de ziua alegerilor, un șir de candidați s-au acuzat reciproc de mituirea și intimidarea alegătorilor și de planificarea unor tulburări post-electorale. Cu rare excepții, campania nu a abordat subiecte referitoare la femei. Vizibilitatea femeilor candidate în campania a fost redusă.

Un șir de concurenți au vorbit despre importanța dialogului interetnic. În sens pozitiv, comparativ cu alegerile anterioare candidații în general s-au abținut de la utilizarea retoricii de divizare în subiecte lingvistice, de identitate și minorități naționale și nu au fost observate cazuri de discursuri axate pe etnie sau ură. Candidații, în general, au făcut campanie atât în limba de stat, cât și în limba rusă.

Libertatea de expresie, libertatea de asociere și de întrunire au fost, în general, respectate. MOA OSCE/BIDDO a observat un număr redus de încălcări ale campaniei, care au inclus postere și panouri electorale vandalizate și amplasarea materialelor partidelor în locuri neautorizate în toată țara. Interlocutorii MOA au declarat că câteva agenții de publicitate au refuzat reclame politice, fiindu-le frică de posibile repercursiuni. Au avut loc cazuri izolate de limbaj de campanie discriminatoriu și ofensator.²⁸

Au avut loc un șir de încălcări în privința accesului egal la spațiile publice, ceea ce contravine alineatului 7.7 al Documentului OSCE de la Copenhaga din 1990.²⁹ Pe lângă acestea, MOA

²⁶ La 20 noiembrie, președintele Ucrainei a făcut declarații la un eveniment al Partidului Liberal Democrat din Moldova (PLDM) desfășurat la Bălți, făcând legătură între conflictul din estul Ucrainei cu Transnistria și subliniind importanța unei opțiuni pro-europene.

²⁷ De exemplu: Serviciul Federal Rus de Migrațiune a modificat regulile de imigrație pentru a permite cetățenilor moldoveni care locuiesc ilegal pe teritoriul Federației Ruse să călătorească acasă în noiembrie, iar apoi să poată să se întoarcă; ceremonia în care Prim Ministrul (și candidat PLDM) a înmănat 164 de vehicule ale poliției donate anterior de UE și la care au participat reprezentanți UE; un șir de președinți care au vizitat Moldova pe parcursul campaniei electorale și au îndemnat alegătorii să sprijine aspirațiile vestice ale țării.

²⁸ La 16 noiembrie în Râșcani, candidatul și liderul PSRM a făcut declarații discriminatorii împotriva minorităților religioase și persoanelor homosexuale. La 7 noiembrie în Căușeni, candidatul și liderul PP a făcut declarații discriminatorii împotriva persoanelor homosexuale. Ambele evenimente au fost observate de MOA OSCE/BIDDO, care nu cunoaște dacă a fost luată vreo măsură legală.

²⁹ Conform observărilor MOA OSCE/BIDDO, PLDM i-a fost oferită gratuit o sală de reuniuni pentru campanie, în timp ce PP nu (CEdC 2); Partidului Liberal (PL) i-a fost refuzată o sală într-o companie de stat, dar nu și altor partide (CEdC 17); candidatul Partidului Democrat din Moldova (PDM) a utilizat automobilul de serviciu pentru campanie (CEdC 16); și instalarea cortului de campanie doar al PLDM a fost permisă pe proprietatea publică (CEdC 2). Alineatul 7.7 al Documentului OSCE de la Copenhaga prevede că Statele participante vor „asigura ca activitatea legislativă și de politici publice să permită desfășurarea campaniei electorale într-o manieră corectă și liberă”.

OSCE/BIDDO a observat un șir de evenimente ale campaniei la care studenților sau angajaților statului li s-a cerut să participe în timpul orelor de lucru sau în care au fost implicați elevi.³⁰ Mass media a raportat despre un caz de abuz de autoritate și constrângere a alegătorilor de către un angajat al *Registru*.³¹ Unii candidați nu și-au suspendat funcțiile oficiale, conform prescripției legii.³²

Un șir de candidați, totodată și funcționari ai statului, au fost temporar excluși de pe listele de partid de către partidele care i-au numit, pentru ca mai aproape de ziua alegerilor să fie re-incluși.³³ În timp ce nu încălca prevederile Codului Electoral, această practică a estompat distincția dintre funcția publică și campania electorală. Mai mult decât atât, ajustările frecvente și de ultim moment pe listele candidaților de către cel puțin 18 din 24 de concurenți ar fi putut rezulta în faptul ca alegătorii să nu cunoască cele mai recente înlocuiri ale candidaților, ceea ce influențează abilitatea acestora de a face o alegere informată și ar fi putut diminua încrederea publicului în proces.

Trebuie analizată reducerea flexibilității de ajustare a listelor de partid aproape de ziua alegerilor în vederea eliminării posibilităților de a se sustrage prevederilor, prevenind, astfel, abuzul de funcție publică, oferind alegătorilor informații consecvente privind candidații și permițându-le să facă o alegere informată.

IX. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

Finanțarea campaniei electorale este reglementată într-o anumită măsură de Codul Electoral, Legea privind partidele politice și Regulamentul CEC din 2012 cu privire la Finanțarea campaniilor electorale și a partidelor politice. În 2014 modificări la cadrul de finanțare a campaniei au fost considerate. Cu toate acestea, cadrul a rămas neschimbat, în pofida recomandărilor anterioare ale OSCE/BIDDO și Comisiei de la Veneția.³⁴ Transparența, mecanismele de supraveghere și implementare continuă să necesite îmbunătățiri în special privind divulgarea, raportarea comprehensivă și implementarea.³⁵

Autoritățile sunt încurajate să reia analiza amendamentelor prevederilor privind finanțarea campaniei în vederea ducerii la bun sfârșit a reformelor legislative și îmbunătățirii cadrului de reglementare pentru finanțarea campaniei.

³⁰ După cum s-a observat de MOA OSCE/BIDDO: de câteva ori studenților li s-a cerut să participe la evenimente PLDM în Bălți și Comrat (CEdC 2 și 36); la 11 noiembrie, angajaților unui spital din Chișinău li s-a cerut să meargă la un eveniment PL (CEdC 1); minorii au participat activ într-un eveniment PSRM la Râșcani la 16 noiembrie (CEdC 27) și MOA i-a fost prezentată dovadă a unui caz similar de la un eveniment PLDM într-o școală din Taraclia la 18 noiembrie (CEdC 33).

³¹ La 13 noiembrie, *Accent TV* a transmis o secvență video în care o persoană cu funcție de răspundere de la *ÎS Registru* cerea angajaților să ofere o listă de alegători care ar vota PDM.

³² Inclusiv candidatul PL și primarul Chișinăului; candidatul Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) și președintele consiliului local (CEdC 15); și candidatul PDM și primarul unui sat (CEdC 23). Legea se referă, *inter alia*, la vice prim miniștri, miniștri și viceministri, membrii Guvernului *ex officio*, șefii organelor autorității publice centrale, președinții și vicepreședinții *raioanelor*, primarii și viceprimarii. Legea cu privire la statutul înalților funcționari publici interzice înalților funcționari să facă campanie electorală în timp ce își îndeplinesc atribuțiile legate de funcția de bază.

³³ De exemplu, doi vice prim miniștri, doi miniștri, primarul Chișinăului și Guvernatorul Găgăuziei s-au retras în calitate de candidați și s-au întors la îndatoririle lor oficiale. Toți în afara Guvernatorului și-au restabilit calitatea de candidați.

³⁴ Vezi Opinia comună a OSCE/BIDDO și Comisiei de la Veneția din 2013 privind Proiectele de lege ale Republicii Moldova referitoare la Finanțarea Partidelor Politice și a Campaniei Electorale la [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)002-e)

³⁵ Vezi Raportul de conformitate a celei de-a treia rundă de evaluare a Grupului Statelor Împotriva Corupției al Consiliului Europei la [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3\(2013\)2_Moldova_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3(2013)2_Moldova_EN.pdf)

Campaniile pot fi finanțate din donații individuale și din partea persoanelor juridice, cotizații și venituri ale companiilor ce aparțin partidelor. Mandatul și capacitatea CEC de a verifica rapoartele financiare ale concurenților și de a monitoriza finanțarea campaniei rămân limitate. Acest lucru a redus posibilitatea CEC să determine originea finanțelor electorale și transparența generală. CEC a stabilit plafoane pentru cheltuielile din perioada campaniei la 55 milioane lei moldovenești pentru un partid politic și bloc electoral și 2 milioane lei moldovenești pentru un candidat independent.³⁶ Comparativ cu alegerile din 2010, limita de cheltuieli pentru partidele politice s-a dublat, în timp ce a rămas neschimbată pentru candidații independenți. Prin lege, cheltuielile în surplus la acest plafon de peste cinci procente și folosirea fondurilor nedeclarate sau străine trebuie pedepsită de către CEC fie cu o avertizare sau o cerere adresată instanței de a anula înregistrarea concurentului.

Criteriile pentru stabilirea limitelor de cheltuieli în campanie trebuie să fie clar definite. Pentru a lua în calcul inflația, plafoanele ar putea să se bazeze mai degrabă pe o modalitate de indexare, decât pe sume absolute.

Candidații nu au fost obligați prin lege să deschidă conturi bancare dedicate pentru veniturile și cheltuielile campaniei; cu toate acestea, toți cu excepția unui singur candidat au făcut așa. Cei ce au deschis conturi au fost obligați să prezinte CEC rapoarte privind veniturile și cheltuielile o dată la fiecare două săptămâni³⁷ și să declare posturilor naționale media tot sprijinul financiar și material la începutul campaniei electorale și ulterior săptămânal.³⁸ Rolul CEC a fost limitat la verificarea rapoartelor concurenților cu rapoartele de tranzacții bancare.³⁹ CEC a publicat rapoartele online la timp. Monitorizarea finanțării campaniei de către *Promo-LEX* a contribuit la transparența campaniei.

Pentru a spori în continuare transparența, ar putea fi examinată introducerea unor mecanisme potrivite de supraveghere, care să permită instituției de supraveghere acces deplin și neîngrădit la toate informațiile referitoare la resursele campaniile concurenților.

CEC a recepționat rapoarte financiare de la toți concurenții care au deschis conturi bancare. Majoritatea acestora nu au raportat cheltuielile de la evenimentele publice, cheltuielile de transport, de forță de muncă și comunicații.⁴⁰ Doi concurenți au declarat zero venituri și cheltuieli în rapoartele lor, deși materialele lor pentru campanie erau vizibil prezente.⁴¹ Conform rapoartelor financiare prezentate, nici un concurent nu a cheltuit sumele maxim permisibile de fonduri.⁴² CEC a emis avertizări în cazul a 10 concurenți pentru neprezentarea în termen a rapoartelor sau neprezentarea acestora în formatul solicitat. Acesta a mai analizat și emis hotărâri în baza a două reclamații împotriva concurenților pentru neraportarea tuturor cheltuielilor de campanie.⁴³ Nu au mai fost alte avertizări, deși la CEC au fost depuse reclamații privind utilizarea presupusă a resurselor de stat, nedeclararea sau cheltuirea unor sume mai mari de către unii concurenți. Practica CEC de utilizare a motivelor formale pentru

³⁶ Cursul de schimb valutar la momentul scrierii prezentului raport a fost de *leu moldovenesc* (MDL) 1 = EUR 0,05

³⁷ Termenii de raportare de două săptămâni variau în funcție de data inițială de înregistrare.

³⁸ Posturile mass media nu au obligația să facă publice datele financiare primite de la concurenți. MOA OSCE/BIDDO a observat mass media scrise publicând două rapoarte financiare în cursul campaniei.

³⁹ CEC a informat că MOA OSCE/BIDDO că a primit confirmări bancare la 24 de ore după ce au fost efectuate tranzacții pe aceste conturi. CEC poate să solicite autorităților financiare și fiscale verificarea și investigarea sumelor ce depășesc 100000 lei moldovenești. Până pe 19 decembrie CEC nu a răspuns interpelării MOA dacă a făcut astfel de solicitări băncilor.

⁴⁰ Conform datelor la 6 decembrie, 22 de concurenți au raportat cheltuieli asociate cu publicitatea, doar 6 au inclus cheltuieli pentru organizarea evenimentelor publice; și doar 6 au inclus cheltuieli de transport.

⁴¹ Conform datelor la 6 decembrie, Democrația Acasă și Patrioții Moldovei nu au declarat nici un venit sau cheltuieli.

⁴² Conform datelor la 6 decembrie, partidele care au cheltuit cele mai mari sume de bani au fost PLDM (67 procente din suma maximă permisă), PDM (63 procente) și PSRM (24 procente).

⁴³ Prima a fost împotriva PLDM și a fost respinsă din cauza probelor insuficiente și perioadei nerezonabile a reclamației; a doua a dus la o avertizare împotriva Partidului Popular Creștin Democrat pentru neraportarea cheltuielilor de tipar.

respingerea reclamațiilor și referirea acestora către alte instituții a contribuit la faptul ca aceste alegeri nu au fost soluționate sau sancționate.

La CEC au fost depuse trei reclamații de presupusă nedivulgare a fondurilor și cheltuieli mai mari decât plafonul după prezentarea rapoartelor financiare finale, iar acestea nu au fost examinate pe fond. CEC le-a înaintat Consiliului Coordonator al Audiovizualului (CCA) și Procuraturii Generale și autorităților fiscale și poliției și a informat MOA OSCE/BIDDO că nu dispune de mijloace ca să verifice dovezile. MOA a fost informată de Procuratura Generală că au fost pornite urmărirea. Aceste reclamații au fost incluse pentru examinare Curții Constituționale înainte ca aceasta să aprobe rezultatele alegerilor, însă acestea nu au fost examinate în fond (vezi Secțiunea Reclamații și contestații).

Conform Regulamentului CEC, rapoartele financiare finale au fost transmise de către concurenți vineri (cu două zile înainte de ziua alegerilor), înainte de a închide conturile speciale electorale la sfârșitul aceleși zile. În baza acestor rapoarte, CEC și-a elaborat raportul privind finanțarea campaniei, care nu putea să includă plățile efectuate din acele conturi mai târziu în cursul zilei.⁴⁴ Acest lucru a stârnit îngrijorarea că CEC nu a revizuit, evaluat și făcut public toate cheltuielile pentru campanie, subminând eficiența unicului mecanism de supraveghere disponibil CEC.⁴⁵

Ar putea fi analizată desemnarea unui organ independent cu mijloace și resurse pentru supravegherea finanțării campaniei și impunere de sancțiuni în caz de încălcări. În cazul în care acest organ rămâne să fie CEC, atunci acesta ar trebui investit cu autoritate și responsabilități depline de supraveghere și ar trebui să le exercite într-un mod mai determinat. Obligațiunile de raportare ar trebui să fie mai detaliate. Mecanismele de verificare, supraveghere și implementare ar trebui consolidate în conformitate cu recomandările anterioare ale OSCE/BIDDO și GRECO.

X. MASS MEDIA

A. MEDIUL MIJLOACELOR DE INFORMARE ÎN MASĂ

Tabloul mijloacelor de informare în masă este caracterizat de un număr considerabil al acestora, inclusiv 64 de posturi de televiziune (5 cu acoperire națională), 57 de posturi radio, circa 400 de publicații scrise și numeroase media online. Televiziunea este cea mai importantă sursă de informații, în special în afara capitalei. Difuzorul public, *Moldova 1*, este finanțat preponderent din bugetul de stat și rămâne unul din cele mai vizionate mijloace media.⁴⁶ În timp ce mijloacele tipărite luptă cu tirajul în descreștere, penetrarea Internet și cititorii mass media online, inclusiv a portalurilor politice, sunt într-o creștere rapidă.

Regretabil, persistă provocări importante privind independența, transparența și sustenabilitatea financiară ale mass media. Reprezentantul OSCE pentru Libertatea Media a salutat în mai 2014

⁴⁴ La 28 noiembrie, la ședința sa ordinară de la 15:00, CEC a aprobat rapoartele finale ale concurenților, cu două ore înainte de sfârșitul zilei de lucru, perioadă în care concurenții mai puteau să deburseze și să primească fonduri în mod legal. Șase concurenți au raportat tranzacții pe cont efectuate la 28 noiembrie. La 29 noiembrie, CEC a emis o hotărâre care a confirmat că rapoartele s-au conformat cerințelor legale și le-a adoptat drept finale. Perioada în care aceste hotărâri au fost luate nu puteau să permită ca rapoartele bancare să fie recepționate și analizate de CEC: Codul Electoral prescrie CEC să pregătească un raport final care să facă un rezumat al tuturor informațiilor financiare primite, însă nu specifică vreun termen limită.

⁴⁵ De exemplu, PDM a desfășurat un mare eveniment public la 26 și 27 noiembrie la Chișinău care nu a fost reflectat în ultimul raport financiar al acestuia trimis CEC. Monitorizarea mass media de către MOA OSCE/BIDDO a arătat că acest eveniment de campanie, în care a fost reflectat liderul PDM și sloganul campaniei PDM, a fost transmis live și retransmis de câteva ori de către *Prime TV*, postul cu cea mai mare audiență.

⁴⁶ Pe lângă aceasta, difuzorul este finanțat din alte surse, preponderent venituri din publicitate, sponsorizări și donații. Nu există vreo taxă de vizionare pentru difuzorii publici ai serviciului.

eforturile legislative propuse care aveau scopul de a limita concentrarea proprietății și sporirea transparenței proprietarilor. Cu toate acestea, legislația nu a fost modificată până astăzi.⁴⁷

Din ce în ce mai mult, concentrarea semnificativă a proprietății canalelor mass media și asocierea acestora cu actorii politici influențează libertatea editorială și rezultă în auto-cenzurare, având impact asupra accesului la informații imparțiale. General Media Group, o companie asociată cu vicepreședintele PDM, deține patru din cinci posturi cu acoperire națională⁴⁸ (cu excepția *Moldova 1*) și pare să aibă legătură cu compania *Casa Media*, care este percepută de specialiștii independenți media ca dominantă pe piața de publicitate.

Codul Audiovizualului ar putea fi modificat pentru a spori transparența proprietății și limita concentrarea de proprietate.

B. CADRUL JURIDIC

Constituția interzice cenzura și garantează libertatea de expresie, principii consolidate în continuare de Legea cu privire la Libertatea de expresie din 2010. Codul Audiovizualului reglementează activitatea difuzorilor publici și privați, precum și a Consiliului Coordonator al Audiovizualului (CCA), organul de reglementare în domeniul audiovizual. Legea cu privire la mass media scrise oferă cadrul legal pentru media scrise.

Defăimarea a fost dezincriminată în 2004, și în 2013 Codul Penal a fost modificat pentru a crea condiții mai adecvate pentru jurnaliști, astfel încât să scoată în afara legalității cenzura și împiedicarea intenționată a activității mass media sau intimidarea pentru critici. Legea cu privire la libertatea informațiilor din 2000 a deschis accesul la informații oficiale; cu toate acestea, implementarea acesteia rămâne o problemă, în special la nivelul local.

Codul Electoral și Codul Audiovizualului definesc cadrul pentru desfășurarea campaniei prin intermediul mass media. Pe lângă aceasta, la 30 septembrie, CEC a adoptat Regulamentul cu privire la Reflectarea Campaniei Electorale de către Mass Media, un set de cerințe pentru mass media care detaliază cadrul legal al media, în baza unui concept elaborate de CCA, conform prevederilor legale.

Difuzorii sunt obligați prin lege să reflecte alegerile cu acuratețe, într-un mod echilibrat și imparțial. Fiecare concurent are dreptul la cinci și zece minute de timp gratuit de emisie la televiziunea și radioul național, respectiv. Candidații mai au dreptul să participe în dezbateri pe care difuzorii naționali au fost obligați să le organizeze gratuit. Timp adițional de emisie de până la două minute pe zi per difuzor poate fi achiziționat, pentru care prețurile nu pot depăși prețurile obișnuite pentru publicitate comercială.

La 19 septembrie, Centrul pentru drepturile omului din Moldova a depus o reclamație la Curtea Constituțională contestând prevederile Codului Electoral care obligă difuzorii naționali privați să organizeze dezbateri și să ofere timp gratuit de emisie concurenților. Aceasta a declarat că astfel de obligațiuni nu corespund principiului Codului că mass media au dreptul să răspândească informații fără imixtiuni din partea autorităților, precum și în independența editorială recunoscută și garantată de Codul Audiovizualului. Mai important, reclamația sugera că obligațiunile afectează libertatea de expresie și drepturile de proprietate ale difuzorilor privați și contravin documentelor internaționale

⁴⁷ Vezi Analiza juridică a proiectului de Lege pentru modificarea și completarea Codului Audiovizualului din 2014 elaborată de Reprezentantul OSCE pentru Libertatea Media, disponibilă la: <http://www.osce.org/fom/118395>

⁴⁸ *Prime TV, Publika TV, Canal 2, și Canal 3.*

privind drepturile umane.⁴⁹ La 30 decembrie, Curtea a respins examinarea reclamației din motive procedurale, spunând că reclamantul nu avea mandatul respectiv.⁵⁰

Obligațiunile plasate pe difuzorii privați la nivel național de a oferi timp gratuit de emisie și de a organiza dezbateri ar putea fi revizuite. Trebuie analizat dacă astfel de obligațiuni ating scopul scontat și dacă, în vederea libertății de expresie și independenței editoriale, difuzorul nu ar trebui singur să decidă formatul propriilor programe legate de alegeri.

C. CONSTATĂRILE MONITORIZĂRII MEDIA

La 27 octombrie, MOA OSCE/BIDDO a început monitorizarea mass media bazată pe analiza calitativă și cantitativă a 20 de mijloace.⁵¹ Libertatea de expresie a fost respectată pe parcursul perioadei observate. În general, mass media a oferit concurenților numeroase formate și oportunități de a transmite mesaje electoratului.⁵²

Campania a fost pe larg vizibilă prin intermediul numeroaselor programe, inclusiv timp gratuit de emisie oferit de difuzorii naționali, care și-au respectat obligațiunile legale. Cu toate acestea, reflectarea campaniei de către majoritatea mijloacelor de informare în masă a fost părtinitoare și afectată de afilierea politică respective ale acestora, ceea ce a însemnat că alegătorii au putut să-și formeze o opinie informată doar consultând câteva surse media.

În sens pozitiv, un șir de difuzori naționali și locali au organizat dezbateri în diverse formate. Unii difuzori, inclusiv majoritatea posturilor populare de televiziune și radio,⁵³ și-au exprimat nemulțumirea cu prevederea Codului care obligă media private naționale să organizeze dezbateri și să ofere timp adițional de emisie gratuit. În timp ce toți difuzorii s-au conformat cerinței, posturile cu acoperire națională *Prime TV* și *Publika TV* au transmis dezbaterile lor cu două săptămâni înainte de ziua alegerilor, într-un week-end, preponderent dimineața și în afara timpului de vârf, respectând prevederile legal doar formal.

Regretabil, liderii partidelor mai mari nu au participat în vreo dezbatere majoră. În timp ce e dreptul fiecărui concurent să-și aleagă strategia campaniei, neexpunerea reprezentanților politici de vârf schimburilor deschise a redus valoarea informațională a acestor dezbateri. Lipsa oportunității de a pune întrebări și a face comentarii decidenților, inclusiv coaliției de conducere privind performanța în timpul mandatului, a contribuit la absența generală a reflectării critice și analitice în media.

Monitorizarea mass media desfășurată de MOA OSCE/BIDDO a demonstrat că difuzorii publici, postul *Moldova 1*, *Radio Moldova* și postul regional *Gagauz TV* (GTR)⁵⁴, precum și postul privat *Pro TV*

⁴⁹ Articolul 4(2) al Codului Electoral prevede că „în cazul în care apar dezacorduri între convențiile și tratatele privind drepturile umane fundamentale la care Republica Moldova face parte și legislația internă a acesteia, reglementările internaționale vor avea prioritate”.

⁵⁰ În baza Legii din 2014 cu privire la Avocatul Poporului, Centrul pentru Drepturile Omului constă din doi avocați parlamentari. Cu toate acestea, deoarece Parlamentul urmează să-și aleagă noi reprezentanți, momentan sunt patru avocați parlamentari, care au fost numiți și dețin mandatele în baza legii anterioare.

⁵¹ MOA OSCE/BIDDO a monitorizat opt posturi TV, *Moldova 1* (public), *Gagauz TV* (public), *Accent TV*, *Jurnal TV*, *Prime TV*, *Pro TV Chișinău*, *Publika TV*, și *TV 7* (private); trei posturi radio, *Radio Moldova* (public), *Radio Noroc*, și *Vocea Basarabiei* (private); patru ziare, *Jurnal de Chișinău*, *Komsomolskaya Pravda*, *Moldova Suverană*, și *Timpul*; și cinci mijloace media online, *moldova.org*, *noi.md*, *omg.md*, *point.md*, și *unimedia.info*.

⁵² Câțiva concurenți s-au plâns de prețurile prohibitive ale publicității contra cost de la *Prime TV*, care erau de 4000 euro/minut, fără TVA. Doar PDM, PLDM și Partidul pentru Neam și Țară (PpNȚ) au utilizat această oportunitate. Postul public *Moldova 1* a oferit timp plătit de emisie de EUR 150 /minut – 13 concurenți achiziționându-l.

⁵³ *Prime TV* și *Radio Noroc*.

⁵⁴ Totodată, GTR a dedicat atenție semnificativă autorităților, inclusiv Guvernatorului Găgăuziei.

Chișinău au reflectat campania într-un mod echilibrat. Cu toate acestea, știrile mass media publice au fost caracterizate de absența unor reportaje critice și analitice.

Moldova 1 a devotat majoritatea știrilor sale politice și electorale reflectării PDM (circa 12 procente de informații preponderent neutre și pozitive) și PLDM (10 procente de tonalitate similară). Următoarele partidele cel mai mult reflectate au fost PCRM și PL (câte 8 procente fiecare, ambele fiind prezentate preponderent neutru). Postul a devotat 16 procente din reflectarea sa politică, într-un mod neutru și pozitiv, activităților Guvernului. *Radio Moldova* a informat despre concurenți într-un mod similar echilibrat, în majoritate (8 procente) reflectând PDM. Cu toate acestea, acesta a oferit acoperire semnificativă (29 procente, preponderent neutru și pozitiv) Guvernului, reprezentat în cea mai mare parte de Prim Ministrul Leancă, candidat PLDM în același timp.

Pentru a îmbunătăți mandatul de serviciu public genuin, inclusiv capacitatea de a face reportaje de investigație și analitice, pași mai cuprinzători trebuie luați pentru a consolida independența financiară și editorială a difuzorilor publici. Astfel de pași includ și reducerea dependenței de bugetul de stat și procese mai independente de luare a deciziilor.

Prime TV și *Publika TV* au demonstrat părtinire vădită în favoarea PDM, atât în cantitatea de timp de emisie cât și tonalitate, devotându-i 36 de procente fiecare de informații practic exclusiv pozitive și neutre. Pe lângă aceasta, reportajele despre campania PDM deseori erau prezentate în afara blocului special dedicat reflectării electorale. Numeroase reportaje de știri au promovat activitățile președintelui Parlamentului, care era totodată și candidat PDM. Mai mult, în ultimele două săptămâni de campanie, aceste posturi au reflectat pe larg vicepreședintele PDM în calitatea sa de fondator al unei organizații de caritate. În final, la 26-28 noiembrie, în timpul de vârf seara *Prime TV* a transmis live și apoi în reluare concertul promoțional organizat de PDM și a prezentat vedete internaționale de muzică.

Accent TV a promovat deschis PP și liderul acestuia, devotându-i 29 de procente de transmisie preponderent neutră și pozitivă, în timp ce a prezentat informații puternic negative despre partidele de coalitie. *Jurnal TV* a adoptat o linie editorială critică; cu toate acestea, în știri și programe de autor cel mai mult a fost criticat PDM, dedicându-i 31 de procente din reportajele sale politice.

Mass media online și scrise au oferit o pluralitate de opinii, deși au reflectat preferințe politice clare. O reflectare echilibrată în general a fost oferită în special de *Unimedia* și *Noi*. Cu toate acestea, primul a demonstrat o ușoară preferință față de concurenții pro-europeni, în timp ce ultimul a prezentat preponderent PCRM. Un șir de surse web au luat poziție politică, de exemplu portalul *Omega* în favoarea PP sau ziarul *Moldova Suverană* în favoarea PLDM. Unele mass media scrise, inclusiv cele mai populare ziare *Komsomolskaya Pravda* și *Timpul*, au publicat câteva materiale de campanie fără indicația că sunt publicitate electorală contra plată, astfel potențial ducând cititorul în eroare.

Pentru a promova o reflectare cu adevărat diversă, asociațiile jurnaliștilor, consiliile de presă, organizațiile non-guvernamentale și mijloacele de informare în masă ar putea fi încurajate să adopte măsuri de auto-reglementare pentru reportaje de știri imparțiale și etică și responsabilități jurnalistice.

D. RECLAMAȚII ȘI CONTESTAȚII MEDIA

CCA are sarcina legală să supravegheze conformarea difuzorilor media cu legea și potențial să impună sancțiuni împotriva mijloacelor de informare în masă.⁵⁵ Pe lângă aceasta, CEC ia hotărâri privitor la disputele ce țin de mass media apărute între concurenți. Instanțele sunt responsabile să examineze orice

⁵⁵ CCA este compus din nouă membri aleși de Parlament.

reclamație în raport cu mass media scrise și Internet. MOA OSCE/BIDDO nu a fost informată despre vreo astfel de reclamație.

CCA a primit 34 de reclamații din partea concurenților și altor părți interesate, inclusiv după ziua alegerilor. În majoritatea cazurilor se contesta lipsa de echilibru și imparțialitate în reflectarea de către diverși difuzori, în special acelor care aparțineau General Media Group. Cu toate acestea, CCA și-a exercitat autoritatea generală de supraveghere în special prin intermediul monitorizării sale a mass media. Nu s-a pronunțat pe majoritatea reclamațiilor, deoarece a considerat substanța lor ca fiind analizată în cursul discuțiilor privind constatările monitorizării mass media.

CCA a urmărit reflectarea electorală de către 13 posturi de televiziune. Cu toate acestea, acesta a monitorizat doar principalele programe de știri de seară și nu a monitorizat alte programe politice relevante.⁵⁶ CCA a ținut reuniuni regulate publice săptămânal pentru a prezenta rapoartele sale detaliate de monitorizare a media. În baza constatărilor primelor două rapoarte de monitorizare, pentru prima oară a emis avertizări publice pentru 10 posturi de televiziune și apoi a sancționat 7 cu amenzi de diferite sume pentru reflectare subiectivă, ceea ce a fost contrar prevederii legale de asigurare a echilibrului, imparțialității și acurateței în programele de știri. Cu toate acestea, pe parcursul ultimei sale reuniuni pre-electorale înainte de ziua alegerilor, CCA a decis să nu mai aplice sancțiuni mai severe, în pofida constatărilor din cadrul celui de-al patrulea raport de monitorizare care a relevat reflectare dezzechilibrată repetată de către unii difuzori, în special Publika TV, Canal 2 și Canal 3.⁵⁷

La 12 decembrie, pe parcursul unei reuniuni post-electorale cu scopul de a evalua ultima săptămână a campaniei, CCA a sancționat 10 difuzori; 7 cu amendă maximă. Dintre acestea, patru posturi au aparținut General Media Group și au mai fost anterior sancționate în același mod la una din reuniunile anterioare ale CCA. Un mecanism stipulat de Codul Audiovizualului care impune aplicarea graduală a sancțiunilor, indiferent de gravitatea încălcării, stârnește întrebări cât privește faptul dacă mecanismul gradual de sancționare asigură proporționalitatea sancțiunilor față de încălcările comise. Incapacitatea CCA de a aplica sancțiuni într-un mod adecvat și consecvent a știrbit din valoarea generală a acestora de remediu și a pus la îndoială independența autorității de supraveghere.

CCA trebuie să-și exercite sarcinile într-un mod adecvat și eficient pentru a pune în aplicare implementarea corespunzătoare a legislației. După cum s-a recomandat anterior, independența și mandatul CCA ar putea fi consolidat în continuare pentru a limita posibilitățile de influență politică sau de altă natură asupra procesului său de luare a deciziilor. Membrii trebuie să fie diverși, și să includă, pe lângă persoanele numite din partea partidelor politice și profesioniști în mass media, societate civilă sau organe judecătorești.

Codul audiovizualului ar trebui modificat pentru a pune în aplicare un mecanism mai potrivit și eficient bazat pe principiile de proporționalitate și gravitate a încălcării cu scopul de a întreprinde acțiuni mai adecvate și mai eficiente.

XI. PARTICIPAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Potrivit recensământului din 2004, care include teritoriul controlat de autoritățile moldovene, minoritățile naționale reprezintă peste 20 de procente din populație. Acestea includ ucraineni (8,4 procente), ruși (5,9 procente), găgăuzi (4,4 procente), bulgari (1,9 procente), și romi (0,3 procente).⁵⁸ În

⁵⁶ CCA a început monitorizarea la 20 octombrie, 10 zile după lansarea perioadei oficiale de campanie.

⁵⁷ Articolul 38 al Codului Audiovizualului prevede că sancțiunile (avertizarea publică, amenda, retragerea dreptului de a emite publicitate, suspendarea licenței și retragerea licenței) sunt aplicate gradual. Amenzile sunt limitate prin lege și variază între 1.800 și 5.400 lei moldovenești.

⁵⁸ Rezultatele recensământului din mai 2014 nu sunt disponibile deocamdată.

timp ce minoritățile deseori își păstrează tradițiile și își utilizează limbile în cadrul comunităților lor, ei comunică preponderent în limba rusă, care este recunoscută legal drept limbă de comunicare interetnică. Cunoașterea limbii de stat rămâne limitată în rândul minorităților naționale.

Cadrul juridic permite participarea minorităților naționale în alegeri în condiții egale. Cu toate acestea, cerințele regionale existente privind constituirea partidelor politice și pragul de șase procente pentru accesarea în Parlament, *de facto* pune probleme reprezentării minorităților de nivel regional și subminează șansele lor de reprezentare politică.⁵⁹ Acest subiect a fost în special abordat de către reprezentanții Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia.⁶⁰ Autoritățile nu au asigurat nici o măsură specială pentru a promova reprezentarea minorităților.

Autoritățile ar putea analiza, în consultare cu grupurile minorităților naționale, introducerea unor mecanisme speciale care ar încuraja un grad mai mare de participare și reprezentare a minorităților în viața publică și politică.

Majoritatea concurenților au susținut că au reprezentanți ai diferitor grupuri etnice pe listele lor de candidați, reflectând astfel componența variată a societății. Cu toate acestea, acest date nu au fost oferite MOA OSCE/BIDDO. Administrația electorală de asemenea nu colectează date dezagregate privind etnia candidaților pentru a permite o analiză a minorităților. Un număr limitat de candidați ai minorităților a fost inclus pe liste, însă plasați preponderent pe poziții inferioare.

Partidele politice ar putea examina modalități de a identifica reprezentanți ai minorităților, în special femei, prin intermediul dialogului cu comunitățile locale. Partidele politice ar putea promova numiri din partea minorităților naționale pe poziții câștigătoare pe listele de candidați și să încurajeze participarea acestora în structurile de partid.

Reprezentanții romilor și-au exprimat îngrijorările către MOA OSCE/BIDDO precum că comunitatea acestora este continuu subreprezentată în organele alese. Aceștia au menționat că nu este nici un reprezentant al romilor printre candidați.⁶¹

Eforturi trebuie întreprinse pentru a promova o reprezentare politică mai bună a romilor la toate nivelurile, inclusiv prin programe de educare a alegătorilor țintite în special către comunitatea romilor.

XII. OBSERVATORI NAȚIONALI ȘI INTERNAȚIONALI

Codul Electoral prevede observarea alegerilor de către organizații internaționale și naționale, precum și de către reprezentanți ai concurenților. CEC a acreditat 3.192 observatori naționali din partea a 24 de organizații și 816 observatori internaționali din partea a 57 de entități. *Promo-LEX* a desfășurat un efort de observare la scară largă, cu observatori pe termen lung și scurt și numărare paralelă a voturilor.

⁵⁹ Libertatea de asociere include libertatea de a constitui partide politice în baza identităților comunitare; vezi Articolul 7 al Convenției Cadru privind Minoritățile Naționale (FCNM) la <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm>; vezi Articolul 2 al Declarației ONU privind Drepturile Persoanelor ce aparțin Minorităților Naționale sau Etnice, Religioase sau Lingvistice, care prevede: „[...]persoanele ce aparțin minorităților au dreptul să formeze și să mențină propriile asociații ...]”.

⁶⁰ Guvernatorul Găgăuziei a adus la cunoștința MOA OSCE/BIDDO că în cazul în care nu se vor introduce măsuri speciale (cum ar fi un prag mai redus sau o circumscripție separată pentru Găgăuzia), el va îndemna Adunarea Populară să boicoteze următoarele alegeri parlamentare.

⁶¹ Decizia Consiliului Ministerial al OSCE 6/08, alineatul 7 încurajează „Statele participante să-și consolideze eforturile de a promova participarea eficientă a romilor și sinti în viața publică și politică”.

Aceasta a mai emis și un raport final de observare electorală, care a inclus un șir de recomandări pentru a îmbunătăți procesul electoral.

XIII. RECLAMAȚII ȘI CONTESTAȚII

Un alegător sau concurent poate să depună o reclamație referitor la acțiunea, inacțiunea și hotărârile comisiilor electorale, concurenților și mass media. O reclamație trebuie să fie mai întâi examinată de un organ electoral superior înainte ca să fie transmisă în instanță, cu excepția reclamațiilor ce țin de exercitarea dreptului la vot sau acelor depuse la BESV în ziua alegerilor. Toate reclamațiile trebuie să fie depuse timp de trei zile din data acțiunii, inacțiunii sau hotărârii. O reclamație împotriva BESV/CEdC trebuie soluționată de un organ electoral superior în decurs de trei zile. Reclamațiile împotriva concurenților electorali trebuie soluționate în decurs de cinci zile. Reclamațiile împotriva hotărârilor CEC sunt depuse la Curtea de Apel Chișinău și trebuie soluționate în decurs de cinci zile. Toate reclamațiile trebuie soluționate înainte de ziua alegerilor.

Inițial CEC a raportat că a analizat 59 de reclamații, la o săptămână după alegeri.⁶² Toate reclamațiile au presupus încălcări ale Codului Electoral și au fost depuse de concurenți împotriva altor concurenți. CEC a analizat majoritatea acestor reclamații și în general a luat hotărârile într-o manieră deschisă și respectând procedurile. Restul reclamațiilor au fost transmise autorităților competente în general la timp.⁶³ Codul Electoral prevede doar două posibile sancțiuni disponibile CEC – avertizare (care în practică are efect limitat de descurajare) și o solicitare de a anula înregistrarea unui concurent. Ultima măsură extremă se aplică pentru încălcări legate de finanțarea campaniei.

CEC duce un registru a tuturor comunicărilor recepționate, inclusiv reclamații și hotărâri ulterioare, însă lege nu prescrie publicarea acestora. Hotărârile pe marginea reclamațiilor între concurenți au fost postate online. Cu toate acestea, MOA OSCE/BIDDO a fost informată de CEC că a analizat reclamațiile din partea alegătorilor sau împotriva comisiilor electorale nu conform Codului Electoral, ci în conformitate cu Legea privind petiționarea, care are termene limită de examinare mult mai lungi, variind de la 15 la 30 de zile. În unele cazuri reclamațiile erau soluționate neformal de CEC prin a oferi sfaturi sau solicitări de soluționare pe cale amiabilă, contrar Codului Electoral. CEC nu a publicat informații privind reclamațiile, altele decât acelea din partea concurenților. MOA OSCE/BIDDO a primit copii ale câtorva reclamații care au fost depuse împotriva acțiunilor CEdC, însă care nu au fost soluționate de CEC. Această practică a lăsat reclamațiile venite din partea altor părți decât concurenții fără un remediu eficient, contrar obligațiilor internaționale și alineatului 5.10 al Documentului reuniunii OSCE de la Copenhaga din 1990.⁶⁴

Pentru a asigura un remediu eficient, comisiile electorale trebuie să examineze și să soluționeze formal toate reclamațiile la timp. Toate reclamațiile și contestațiile depuse la CEC, inclusiv acelea împotriva acțiunii sau inacțiunii organelor electorale, ar trebui examinate în conformitate cu Codul Electoral și analizate conform procedurilor prevăzute în regulamentele CEC.

⁶² Două săptămâni după alegeri, pe pagina CEC au fost publicate 77 de reclamații.

⁶³ Întârzieri nesemnificative de până la două zile au fost observate în cel puțin șapte cazuri. CEC a mai examinat reclamații și în ziua alegerilor, printre care au fost trei au conținut alegerii de nedeclarare sau depășire a cheltuielilor de către un concurent.

⁶⁴ Alineatul 5.10 al Documentului OSCE de la Copenhaga din 1990 prevede că „oricine va avea mijloace eficiente de redresare împotriva deciziilor administrative, astfel încât să fie garantată respectarea drepturilor umane fundamentale și asigurarea integrității legale”. De asemenea, vezi secțiunea II.3.3b al Codului Bunelor Practici Electorale al Comisiei de la Veneția din 2002 care recomandă că „procedura trebuie să fie simplă și lipsită de formalism, în special referitor la admisibilitatea contestațiilor.” Vezi și Articolul 2 al Convenției Internaționale privind Drepturile Civile și Politice (ICCPR) și Articolul 13 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului.

În perioada electorală, Curtea de Apel Chișinău a susținut 2 din cele 18 contestații împotriva hotărârilor CEC în audieri deschise. Șaisprezece hotărâri au fost contestate la Curtea supremă, care a susținut 13 din acestea.

Curtea Supremă este ultima instanță pentru contestații, însă nu examinează faptele cauzelor, ci doar bazele legale ale acestora. Ședințele Curții nu mai sunt publice și nici o cauză examinată nu a fost audiată într-o audiere publică, inclusiv atunci când Curtea Supremă a fost prima instanță de apel. Lipsa de audieri publice nu contribuie la încrederea generală a publicului într-un proces electoral.⁶⁵ Curtea Supremă are prerogativa de a emite decizii consultative cu interpretări a legislației electorale pentru curțile de niveluri inferioare. Indiferent de numărul modificărilor recente la Codul Electoral și ambiguitățile legale rămase, o astfel de hotărâre a fost emisă ultima dată în 2010.

Curtea Constituțională nu este o curte de apel și nu examinează reclamații individuale; cu toate acestea, în mandatul său aceasta a emis decizii pe marginea câtorva cauze în perioada electorală. În aprilie, aceasta a susținut ca fiind constituționale modificările la Codul Electoral care au interzis folosirea pașapoartelor ex-sovietice pentru identificarea alegătorilor. În noiembrie, Curtea a hotărât ca sunt inadmisibile reclamațiile care contestau constituționalitatea hotărârilor Guvernului privind atribuirea secțiilor de votare.

Curtea Constituțională este investită cu autoritatea de a valida rezultatele alegerilor, însă nu înainte ca instanțele să fi luat deciziile finale pe reclamații conform procedurilor legale. Nu au existat cazuri cunoscute nesolutionate în alte instanțe după ziua alegerilor. Codul Electoral nu prevede termene limită pentru reclamațiile post-electorale și CEC nu acceptă nici o reclamație post-electorală din partea concurenților, considerând că astfel de reclamații trebuie direcționate către Curtea Constituțională.

La 9 decembrie, Curtea Constituțională și-a anunțat hotărârea de a valida legalitatea alegerilor, după audierea argumentelor verbale din partea a cinci concurenți.⁶⁶ Curtea a hotărât că nu are competențe în revizuirea fondului acestor reclamații și că nu au avut loc încălcări ale Codului Electoral care ar afecta rezultatele. Lipsa unei definiții clare a competențelor a rezultat în faptul că nici CEC și nici Curtea Constituțională nu a examinat fondul reclamațiilor post-electorale, privând astfel reclamanții de remediul legal.

Codul Electoral trebuie să stabilească clar competențele și procedurile și să prevadă termene limită pentru soluționarea reclamațiilor post-electorale, asigurând că acestea nu tergiversează certificarea și anunțarea rezultatelor finale.

Pe parcursul perioadei de campanie, mecanismul de soluționare a disputelor electorale a fost intens utilizat de concurenți, dar de regulă având drept organe de adjuccare CEC și instanțele din Chișinău. MOA OSCE/BIDDO a fost informată că în instanțele regionale au fost depuse câteva reclamații și a notat că acele instanțe aveau o înțelegere diferită a rolului lor în procesul de soluționare a reclamațiilor electorale. Centrul de Educație Continuă al CEC a oferit instruirii electorale judecătorilor, însă acest efort pare că a fost limitat.

⁶⁵ Alineatul 12 al Documentului OSCE de la Copenhaga din 1990 prevede că „procesul se poate desfășura în fața camerelor doar în circumstanțele prevăzute de lege și consecvente cu obligațiunile asumate în baza legislației internaționale și cu angajamentele internaționale”. De asemenea, vezi alineatul 6 al Comentariului general al UNHRC Nr.13 din 1984 cu referire la Articolul 14 al Convenției Internaționale privind Drepturile Civile și Politice (ICCPR), care prevede că „caracterul public al audierilor este o garanție importantă în interesul individului și al societății în general.”

⁶⁶ Aceste reclamații s-au referit la alegații de tratamente neegale a alegătorilor peste hotare, a tratamentului neegal al alegătorilor cu pașapoarte ex-sovietice față de acei cu actele de identitate expirate, neconstituționalitatea alocării locurilor, încălcări ale Codului Electoral, numărul mare al buletinelor de vot nevalabile, eșuarea de a interzice presupusa practică de blocuri electorale ascunse, nerespectarea hotărârii judecătorești de către MJ și aplicarea selectivă a legii și anularea ilegală a înregistrării unui concurent.

Două cazuri cheie au influențat campania și au stârnit îngrijorări privitor la utilizarea selectivă a sistemului judecătoresc, efectul pe care l-au avut hotărârile asupra opțiunii disponibile alegătorilor și lipsa unor remedii legale eficiente pentru concurenții afectați.

Unui concurent, PP, i-a fost anulată înregistrarea cu o zi înainte de alegeri. La 26 noiembrie, CEC, într-o ședință extraordinară, a emis o hotărâre prin care a solicitat Curții de Apel Chișinău să anuleze înregistrarea PP în baza dovezilor prezentate de poliție care au arătat că PP a utilizat fonduri nedeclarate și străine pentru a face campanie.⁶⁷ La 27 noiembrie, această solicitare a fost audiată și aprobată într-o audiere publică de către Curtea de Apel Chișinău. La 29 noiembrie, Curtea Supremă a susținut această hotărâre. După alegeri, reprezentanții PP au lansat alegerii de urmărire selectivă a activiștilor lor, inclusiv percheziții la domiciliu și urmăriri penale. La 4 decembrie, un membru PP a fost arestat în baza acuzațiilor de amenințare cu moartea pe rețelele de socializare a unui membru al Procuraturii Generale.

Al doilea caz s-a referit la înregistrarea la MJ al Partidului Comunist Reformator (PCR) la 29 iunie, contestată de PCRM în baza faptului că PCR utilizează aceeași siglă și marcă. La 13 octombrie, PCRM de asemenea a contestat hotărârea CEC de a înregistra PCR drept concurent electoral. Această hotărâre a fost susținută de Curtea de Apel Chișinău la 4 noiembrie și într-o ultimă instanță de către Curtea Supremă la 13 noiembrie.

Cu toate acestea, la fel la 4 noiembrie, Curtea de Apel a emis o hotărâre cerând MJ să suspende înregistrarea PCR în calitate de partid. MJ nu a pus în aplicare această hotărâre, dar la 12 noiembrie a solicitat Curții să ofere clarificări și argumente pentru această hotărâre. La 13 noiembrie, Curtea a răspuns că cererea de clarificare a fost nefondată și că hotărârea sa poate fi contestată la Curtea Supremă în decurs de 15 zile. La 27 noiembrie, MJ a folosit această posibilitate și a depus o contestație la Curtea Supremă. Deoarece această contestație se referea doar la hotărârea Curții de Apel într-o cauză civilă, termenele limită electorali nu s-au aplicat și contestația putea fi soluționată în termenele de procedură civilă standard. Curtea Supremă a examinat această contestație în termen de 45 de zile după alegeri și a susținut hotărârea Curții de Apel.

Respingerea hotărârii Curții de Apel din 4 noiembrie de către MJ a fost citat ca unul din motivele pentru care CEC nu a reexaminat înregistrarea PCR în calitate de concurent electoral. Ambiguitatea ce se referea la statutul PCR a creat incertitudini dacă PCR va fi inclus sau nu pe buletinul de vot.

Soluționarea disputelor electorale trebuie evaluată și îmbunătățită pentru a oferi reclamanților remedii eficiente și oportune. Hotărârile referitoare la înregistrarea partidelor și concurenților trebuie luate înainte de începutul perioadei campaniei.

Pe lângă aceasta, urmare a hotărârii pe marginea unei reclamații PDM împotriva Mișcării Populare Antimafie, CEC a interzis concurenților să desfășoare reuniuni de campanie în același loc și în același timp. Hotărârea CEC a fost anulată de Curtea de Apel Chișinău ca fiind dincolo de competența sa, însă a fost susținută de Curtea Supremă. Această restricție cuprinzătoare privind activitățile simultane poate fi considerată neproportională.⁶⁸

⁶⁷ Această ședință a avut loc doar la o oră după ședința ordinară a CEC în care au fost aprobate rapoartele financiare ordinare a majorității concurenți electorali, inclusiv raportul PP.

⁶⁸ Vezi alineatele 122-124 ale Ghidului OSCE/BIDDO și al Comisiei de la Veneția cu privire la Libertatea de Reuniuni Pașnice, ediția a doua la <http://www.osce.org/odihr/73405>.

XIV. ZIUA ALEGERILOR

Ziua alegerilor s-a petrecut, în general, într-o manieră ordonată, însă au fost observate deficiențe tehnice considerabile de-a lungul procesului de votare și numărare referitor la funcționarea procesării electronice a datelor alegătorilor. Observatori ai candidaților și grupurilor de observatori naționali au fost prezenți în practic toate secțiile de votare și centre de numărare a voturilor.

CEC a introdus măsuri pentru a asigura integritatea procesului electoral și securitatea alegătorilor care se deplasau din Transnistria, care au putut să voteze pe listele suplimentare de alegători în 26 de secții de votare. În acest secții de votare nu au fost raportate probleme majore de securitate.

A. DESCHIDERA ȘI VOTAREA

Majoritatea secțiilor de votare s-au deschis la timp și procedurile au fost, în linii mari, urmate. La deschidere, SIASA era operațional în 95 procente de secții de votare observate. Cu toate acestea, mai târziu în cursul dimineții, sistemul a încetat să mai funcționeze. Conform CEC, rețeaua de servere s-a defectat din cauza unei suprasolicitări de cereri din partea BESV. SIASA nu a funcționat pe parcursul a 59 de procente de vizite ale observatorilor. Ca urmare a acestei probleme tehnice semnificative, datele alegătorilor au fost inițial procesate manual de BESV și apoi adăugate în sistemul electronic. După amiază, CEC a raportat că funcționarea SIASA a fost restabilită, însă observatorii au observat că câteodată procesarea alegătorilor a rămas lentă.

Sistemul de procesare a datelor alegătorilor la nivel de BESV ar fi putut să beneficieze de un test de funcționalitate off-line, ceea ce a putut să asigure că alegătorii deja procesați sunt introduși în baza de date imediat după ce sistemul e restabilit în caz de defecțiune.

Într-o evaluare generală pozitivă a votării, procesul a fost observat drept unul bun sau foarte bun în 96 procente de observări. Totodată, 18 procente ale secțiilor de votare observate au fost supraaglomerate, ceea ce s-a datorat, în majoritatea cazurilor, defecțiunilor SIASA și mărimii nepotrivite și/sau aranjării secțiilor de votare. În peste șapte procente de cazuri, observatorii au observat un număr insuficient de urne de vot și patru procente ale urnelor nu au fost sigilate în modul corespunzător. În pofida unor eforturi anterioare ale administrațiilor electorale și locale, 63 de procente de secții de votare nu au fost accesibile alegătorilor cu dizabilități. Observatorii au raportat că nu aveau acces vizual clar la procedurile de votare în cazul a șase procente ale secțiilor de votare.

Mai multă atenție trebuie acordată alocării spațiilor potrivite pentru votare, inclusiv pentru alegătorii cu dizabilități și distribuirii unui număr suficient de materiale electorale, inclusiv urne de vot. Instruirea oficialităților electorale trebuie să pună accent pe importanța unei amenajări adecvate a secțiilor de votare.

B. NUMĂRAREA ȘI TOTALIZAREA

În pofida instruirilor explicite oferite BESV privind procedurile de numărare, unele BESV nu au urmat ordinea stipulată a procedurilor, ceea ce în majoritatea cazurilor a dus la dificultăți în reconcilierea rezultatelor și completarea proceselor verbale privind rezultatele numărării. Evaluarea generală a numărării a fost mai puțin pozitivă, cu nouă procente ale secțiilor de votare observate evaluate drept proastă sau foarte proastă, preponderent din cauza că membrilor BESV le lipseau cunoștințele despre proceduri și/sau implementării lor corecte. În peste 16 procente de BESV observate au fost constatate probleme în reconcilierea rezultatelor în procesele verbale privind numărarea și în peste 20 de procente au fost observate dificultăți în introducerea rezultatelor în SIASA.

În pofida unor restricții în procesul de numărare, observatorii au evaluat transparența numărării drept pozitivă în 92 de procente din secțiile de votare observate. Cu toate acestea, procesele verbale privind numărarea nu au fost puse la dispoziție pentru control public în peste 40 de procente din secțiile de votare observate.

CEC ar putea examina posibilitatea efectuării unui audit al programului său de instruire pentru a identifica modalități de a îmbunătăți instruirea privind procesul de numărare și completarea proceselor verbale.

Din cauza multiplelor cazuri de defecțiune a SIASA, inclusiv pe parcursul numărării la nivelul BESV, un șir de CEEdC au trebuit să efectueze procedurile de tabulare în mod manual, inclusiv introducerea în sistem a proceselor verbale privind rezultatele din BESV. Unele CEEdC păreau să nu fie pe deplin pregătite pentru un astfel de scenariu de urgență. Procesul de totalizare nu a fost bine organizat în 10 CEEdC și a fost evaluat drept negativ în practic 18 procente de observări, preponderent din cauza ambalării necorespunzătoare a materialelor de către BESV, greșelilor din procesele verbale ale BESV, supraaglomerației și prezenței persoanelor neautorizate. Conform observatorilor, 15 CEEdC au deviat de la procedurile de tabulare și un CEEdC s-a închis la ora 02:00 și și-a reluat activitatea mai târziu în acea dimineață. CEEdC 1 și 25 și-au aranjat spațiile în așa fel încât transparența a fost limitată și a afectat în mod negativ desfășurarea ordonată a procesului de tabulare.

Cadrul pentru utilizarea SIASA ar putea fi în continuare îmbunătățit prin elaborarea planurilor de rezervă în caz de defecțiune, inclusiv pentru totalizarea rezultatelor. Astfel de planuri nu ar trebui doar să asigure implementarea procedurilor respective, dar și transparența procesului.

C. PUBLICAREA REZULTATELOR

CEC a anunțat rezultatele preliminare la 1 decembrie la orele 11:00, cu 83 de procente din procesele verbale ale BESV fiind introduse în SIASA. Procesele verbale privind rezultatele din BESV au fost publicate pe pagina electronică a CEC odată ce erau introduse în SIAS. Prezența preliminară anunțată la 1 decembrie era de 55,86 procente.

La 5 decembrie, CEC a aprobat Procesul Verbal privind Rezultatele Alegerilor și l-a prezentat Curții Constituționale. La 9 decembrie, Curtea Constituțională a validat rezultatele. Prezența finală a fost raportată la 57,28 procente (dintre care 53,46 procente au reprezentat voturile din partea femeilor și 46,54 procente de voturi din partea bărbaților).⁶⁹ Numărul voturilor nevalabile a fost de 3,18 procente, comparativ cu 0,7 procente în timpul alegerilor parlamentare din 2010. CEC a dat două posibile argumentări pentru această creștere: sprijinatorii PP au invalidat buletinele lor de vot și înțelegerea redusă de către BESV a procedurilor de reconciliere a proceselor verbale privind rezultatele în raport cu buletinele de vot nevalabile și cele nefolosite.

XV. RECOMANDĂRI

Aceste recomandări, care apar în text, sunt prezentate pentru a îmbunătăți desfășurarea alegerilor în Republica Moldova și sprijini eforturile de a le aduce în conformitate cu angajamentele OSCE și alte obligațiuni internaționale și standarde pentru alegeri democratice. Aceste recomandări trebuie să fie interpretate în combinație cu recomandările trecute ale OSCE/BIDDO, în special din rapoartele din 2010 și 2011 care rămân a fi soluționate. OSCE/BIDDO este gata să ofere asistență autorităților din

⁶⁹ Conform CEC, această creștere a cifrelor de prezență la vot cu aproape două procente a rezultat din înlăturarea înregistrărilor duble ale alegătorilor din RSA, majoritatea cărora au apărut din cauza alegătorilor incluși pe liste peste hotare, în timp ce aceștia erau incluși pe listele alegătorilor la locul de reședință în țară.

Moldova pentru îmbunătățirea în continuare a procesului electoral și soluționarea recomandărilor conținute în prezentul raport și în rapoartele anterioare.⁷⁰

A. RECOMANDĂRI PRIORITARE

1. Cadrul juridic ar putea beneficia de pe urma unei analize cuprinzătoare pentru a elimina neconsecvențele și ambiguitățile, precum și contradicțiile dintre Codul Electoral și alte legi. Reformele legislative ar trebui efectuate cu mult înaintea alegerilor, prin consultări deschise și incluzive cu toate părțile electorale interesate. Acestea ar trebui soluționate într-un context mai larg, cum ar fi supremația legii și încrederea publică în sistemul judiciar.
2. Ar putea fi analizată desemnarea unui organ independent cu mijloace și resurse pentru supravegherea finanțării campaniei și impunere de sancțiuni în caz de încălcări. În cazul în care acest organ rămâne să fie CEC, atunci acesta ar trebui investit cu autoritate și responsabilități depline de supraveghere și ar trebui să le exercite într-un mod mai determinat. Obligațiunile de raportare ar trebui să fie mai detaliate. Mecanismele de verificare, supraveghere și implementare ar trebui consolidate în conformitate cu recomandările anterioare ale OSCE/BIDDO și GRECO.
3. În calitate de organ responsabil pentru desfășurarea generală a alegerilor, CEC ar putea anticipa și soluționa mai eficient ambiguitățile sau vidurile din lege, cât de devreme posibil în procesul electoral.
4. RSA ar putea beneficia de un cadru de reglementare mai cuprinzător, care, printre altele, trebuie să includă mecanisme clare de schimb de date între RSA și registrele relevante de stat, în special Registrul Civil și Registrul Populației și să ofere posibilitatea de control public al sistemului. Crearea registrului național al adreselor pentru a sprijini înregistrarea statutului civil și a reședinței ar contribui la un nivel mai înalt de acuratețe a datelor de sursă pentru înregistrarea alegătorilor.
5. Codul Audiovizualului ar putea fi modificat astfel încât să sporească transparența proprietății și să limiteze concentrația proprietății.
6. Partidele politice ar putea examina modalități de identificare a reprezentanților minorităților, în special femeii, prin dialog cu comunitățile locale. Partidele politice ar putea promova numiri ale minorităților naționale pe poziții câștigătoare pe listele de candidați și încuraja participarea lor în structurile de partid.
7. Pentru a asigura remediu eficient, comisiile electorale ar trebui să examineze și să soluționeze formal toate reclamațiile la timp. Toate reclamațiile și contestațiile depuse la CEC, inclusiv acelea împotriva acțiunii sau inacțiunii organelor electorale, trebuie examinate în conformitate cu Codul Electoral și analizate conform procedurilor prescrise în regulamentele CEC.

B. ALTE RECOMANDĂRI

Cadrul juridic

8. Cadrul juridic ar trebui modificat pentru a asigura că dreptul la vot este pe deplin protejat în conformitate cu angajamentele OSCE și obligațiunile internaționale. Prevederile legale care

⁷⁰ Conform alineatului 24 al Documentului reuniunii OSCE de la Istanbul din 1999, Statele participante ale OSCE și-au asumat angajamentul să „urmeze prompt evaluarea electorală și recomandările BIDDO”.

suspendă capacitatea de exercițiu și pun sub tutelă ar trebui revizuite. Limitarea dreptului de a candida, inclusiv pentru personalul militar, ar trebui să fie minimă.

9. Cerințele privind semnăturile de sprijin și de înregistrare pentru candidații independenți ar putea fi revizuite pentru a asigura că acești candidați au oportunități realiste de a concura în condiții egale cu alți concurenți.

Administrarea alegerilor

10. După cum a fost recomandat anterior, hotărârile privind amplasarea secțiilor de votare peste hotare ar trebui luate în mod transparent și în baza unor criterii clare și consecvente, care ar putea include numărul cetățenilor eligibili să voteze într-o anumită țară și/sau locație

Înregistrarea alegătorilor

11. Siguranța și transparența RSA ar putea fi îmbunătățite prin efectuarea unor testări oportune, depline, înainte de ziua alegerilor, audituri post-electorale și introducerea unor prevederi privind accesul observatorilor. Operatorii computerelor RSA ar trebui să fie instruiți cu mult timp înaintea următoarelor alegeri.
12. Contradicțiile juridice între Codul Electoral și Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal cu referire la accesul pentru public a datelor cu caracter personal ale alegătorilor din listele alegătorilor trebuie soluționate. Până atunci, CEC trebuie să asigure implementarea uniformă a procedurilor pentru verificarea publică a listelor alegătorilor.
13. În conformitate cu bunele practici, trebuie să se ia în considerare limitarea posibilității alegătorilor de a se înregistra în ziua alegerilor pentru a evita posibilitatea înregistrărilor multiple.

Înregistrarea candidaților

14. Conform obligațiilor și practicilor internaționale în vederea promovării egalității de gen, partidele politice trebuie să întreprindă eforturi mai mari pentru a include femeii pe listele de candidați, inclusiv pe poziții câștigătoare.
15. Legea trebuie să specifice o procedură clară și detaliată pentru colectarea, verificarea și validarea semnăturilor de sprijin, asigurând consecvența și certitudinea legală a procesului. Interzicerea alegătorilor să semneze în sprijinirea mai multor candidați ar trebui anulată.

Campania

16. După cum a fost recomandat anterior, perioada campaniei electorale ar trebui să înceapă în aceeași zi pentru toți concurenții electorali pentru a asigura condiții egale pentru perioada campaniei.
17. Trebuie analizată reducerea flexibilității de ajustare a listelor de partid aproape de ziua alegerilor în vederea eliminării posibilităților de a se sustrage prevederilor, prevenind, astfel, abuzul de funcție publică, oferind alegătorilor informații consecvente privind candidații și permițându-le să facă o alegere informată..

Finanțarea Campaniei

18. Autoritățile sunt încurajate să reia examinarea amendamentelor pendinte ale prevederilor privind finanțarea campaniei în vederea implementării reformelor legislative și îmbunătățirii cadrului de reglementare pentru finanțarea campaniei.
19. Criteriile pentru stabilirea limitelor de cheltuieli în campanie trebuie să fie clar definite. Pentru a lua în calcul inflația, plafoanele ar putea să se bazeze mai degrabă pe o modalitate de indexare, decât pe sume absolute.
20. Pentru a spori în continuare transparența, ar putea fi examinată introducerea unor mecanisme potrivite de supraveghere, care să permită instituției de supraveghere acces deplin și neîngrădit la toate informațiile referitoare la resursele campaniile concurenților.

Mass Media

21. Obligațiunile plasate pe difuzorii privați la nivel național de a oferi timp gratuit de emisie și de a organiza dezbateri ar putea fi revizuite. Trebuie analizat dacă astfel de obligațiuni ating scopul scontat și dacă, în vederea libertății de expresie și independenței editoriale, difuzorul nu ar trebui singur să decidă formatul propriilor programe legate de alegeri.
22. Pentru a îmbunătăți mandatul de serviciu public genuin, inclusiv capacitatea de a face reportaje de investigație și analitice, pași mai cuprinzători trebuie luați pentru a consolida independența financiară și editorială a difuzorilor publici. Astfel de pași includ și reducerea dependenței de bugetul de stat și procese mai independente de luare a deciziilor..
23. Pentru a promova o reflectare cu adevărat diversă, asociațiile jurnaliștilor, consiliile de presă, organizațiile non-guvernamentale și mijloacele de informare în masă ar putea fi încurajate să adopte măsuri de auto-reglementare pentru reportaje de știri imparțiale și etică și responsabilități jurnalistice.
24. CCA trebuie să-și exercite sarcinile într-un mod adecvat și eficient pentru a pune în aplicare implementarea corespunzătoare a legislației. După cum s-a recomandat anterior, independența și mandatul CCA ar putea fi consolidat în continuare pentru a limita posibilitățile de influență politică sau de altă natură asupra procesului său de luare a deciziilor. Membrii trebuie să fie diverși, și să includă, pe lângă persoanele numite din partea partidelor politice și profesioniști în mass media, societate civilă sau organe judecătorești.
25. Codul audiovizualului ar trebui modificat pentru a pune în aplicare un mecanism mai potrivit și eficient bazat pe principiile de proporționalitate și gravitate a încălcării cu scopul de a întreprinde acțiuni mai adecvate și mai eficiente.

Participarea Minorităților Naționale

26. Autoritățile ar putea examina, în consultare cu grupurile de minorități naționale, introducerea unor mecanisme speciale care ar încuraja o participare mai mare și reprezentare a minorităților în viața publică și politică.
27. Eforturi trebuie întreprinse pentru a promova o reprezentare politică mai bună a romilor la toate nivelurile, inclusiv prin programe de educare a alegătorilor țintite în special către comunitatea romilor.

Reclamații și contestații

28. Codul Electoral trebuie să stabilească clar competențele și procedurile și să specifice termene limită pentru deciziile referitoare la reclamațiile post-electorale, asigurând totodată că acestea nu tergiversează certificarea și anunțarea rezultatelor finale.
29. Soluționarea disputelor electorale trebuie evaluată și îmbunătățită pentru a oferi reclamanților remedii eficiente și la timp. Deciziile privitor la înregistrarea partidelor și concurenților trebuie luate înainte ca perioada de campanie electorală să demareze.

Ziua alegerilor

30. Sistemul de procesare a datelor alegătorilor la nivel de BESV ar fi putut să beneficieze de un test de funcționalitate off-line, ceea ce a putut să asigure că alegătorii deja procesați sunt introduși în baza de date imediat după ce sistemul e restabilit în caz de defecțiune.
31. Mai multă atenție trebuie acordată alocării spațiilor potrivite pentru votare, inclusiv pentru alegătorii cu dizabilități și distribuirii unui număr suficient de materiale electorale, inclusiv urne de vot. Instruirea oficialităților electorale trebuie să pună accent pe importanța unei amenajări adecvate a secțiilor de votare.
32. CEC ar putea examina posibilitatea efectuării unui audit al programului său de instruire pentru a identifica modalități de a îmbunătăți instruirea privind procesul de numărare și completarea proceselor verbale.
33. Cadrul pentru utilizarea SIASA ar putea fi în continuare îmbunătățit prin elaborarea planurilor de rezervă în caz de defecțiune, inclusiv pentru totalizarea rezultatelor. Astfel de planuri nu ar trebui doar să asigure implementarea procedurilor respective, dar și transparența procesului.

ANEXA I: REZULTATELE FINALE⁷¹

	Proces verbal	Număr	Procent	Mandate
a)	Numărul alegătorilor înscriși pe listele de bază ale alegătorilor	2800827		
b)	Numărul alegătorilor înscriși în listele suplimentare	155443		
c)	Numărul alegătorilor care au primit buletine de vot	1649489		
d)	Numărul alegătorilor care au participat la procesul de votare	1649402		
e)	Diferența între numărul buletinelor de vot primite de alegători și numărul alegătorilor care au participat la procesul de votare	87		
f)	Numărul buletinelor de vot declarate nevalabile	50884		
g)	Numărul voturilor exprimate pentru fiecare concurent:			
	Partidul Democrat din Moldova	252 489	15,80	19
	Partidul Popular Creștin Democrat	11 782	0,74	
	Partidul politic „Partidul Forța Poporului”	11 665	0,73	
	Partidul Liberal Democrat din Moldova	322 201	20,16	23
	Partidul Liberal Reformator	24 956	1,56	
	Partidul politic „Partidul Comunist Reformator din Moldova”	78 716	4,92	
	Partidul politic Mișcarea Populară Antimafie	27 846	1,74	
	Partidul Național Liberal	6 858	0,43	
	Partidul politic „Partidul Socialiștilor al Republicii Moldova”	327 912	20,51	25
	Blocul electoral „Alegerea Moldovei – Uniunea Vamală”	55 089	3,45	
	Partidul politic „Democrația Acasă”	2 449	0,15	
	Partidul politic Partidul Popular din Republica Moldova	12 110	0,76	
	Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	279 366	17,48	21
	Partidul liberal	154 518	9,67	13
	Partidul politic Partidul „Renaștere”	4 158	0,26	
	Partidul Acțiune Democratică	2 564	0,016	
	Partidul politic Partidul Verde Ecologist	1 360	0,09	
	Oleg Cernei, candidat independent	2 781	0,17	
	Oleg Brega, candidat independent	14 085	0,88	
	Partidul Politic „Patrioții Moldovei”	1 498	0,09	
	Valeriu Pleșca, candidat independent	991	0,06	
	Anatolie Doga, candidat independent	794	0,05	
	Partidul politic „Uniunea Centristă din Moldova”	633	0,04	
	Partidul politic „Pentru Neam și Țară”	1 697	0,11	
h)	Numărul total de voturi valabile exprimate	1 598 518	100	101
i)	Numărul buletinelor de vot tipărite	3 116 676		
j)	Numărul buletinelor de vot nefolosite și anulate (inclusiv buletinele de vot completate greșit și anulate)	1 467 187		

⁷¹ Conform Hotărârilor CEC 3105 și 3106 din 5 decembrie 2014, disponibile la: <http://cec.md/index.php?pag=news&id=1001&rid=12477&l=ro> și <http://cec.md/index.php?pag=news&id=1001&rid=12478&l=ro>.

ANEXA II: LISTA OBSERVATORILOR DIN CADRUL MISIUNII INTERNAȚIONALE DE OBSERVARE A ALEGERILOR

Observatori pe termen scurt

Adunarea parlamentară a OSCE

Arta	DADE	Albania	Șeful delegației
Emin	ONEN	Turcia	Coordonator special
Blendi	KLOSI	Albania	Deputat
Hubert	FUCHS	Austria	Deputat
Dzhevdet	CHAKAROV	Bulgaria	Deputat
Atanas	MERDJANOV	Bulgaria	Deputat
Luchezar	IVANOV	Bulgaria	Deputat
Ghislain	MALTAIS	Canada	Deputat
Peter	STOFFER	Canada	Deputat
Harold Glenn	ALBRECHT	Canada	Deputat
Romana	JERKOVIC	Croația	Deputat
Jan	HORNIK	Republica Cehă	Deputat
Vaino	LINDE	Estonia	Deputat
Jaanus	TAMKIVI	Estonia	Deputat
Michel	VOISIN	Franța	Deputat
Jean-Paul	DUPRE	Franța	Deputat
Thomas	STRITZL	Germania	Deputat
Jurgen	KLIMKE	Germania	Deputat
Egon	JUTTNER	Germania	Deputat
Zoi	MAKRI	Grecia	Deputat
Panagiotis	RIGAS	Grecia	Deputat
Terens Spencer	QUICK	Grecia	Deputat
Georgios	VAREMENOS	Grecia	Deputat
Zsolt	CSENGER-ZALAN	Ungaria	Deputat
Eric	BYRNE	Irlanda	Deputat
Sergio	DIVINA	Italia	Deputat
Marietta	TIDEI	Italia	Deputat
Federico	FAUTTILLI	Italia	Deputat
Tomasz	GARBOWSKI	Polonia	Deputat
Lukasz	KRUPA	Polonia	Deputat
Henryk	SMOLARZ	Polonia	Deputat
Barbara	BARTUS	Polonia	Deputat
Paulo Miguel	SANTOS	Portugalia	Deputat
Doina	SILISTRU	România	Deputat
Iulian Radu	SURUGIU	România	Deputat
Liudmila	KOZLOVA	Federația Rusă	Deputat
Oganes	OGANYAN	Federația Rusă	Deputat
Olga	ALIMOVA	Federația Rusă	Deputat
Vesna	VERVEGA	Slovenia	Deputat
Klavdija	MARKEZ	Slovenia	Deputat
Enrique	CASTALLANA	Spania	Deputat
Isabel	POZUELO	Spania	Deputat
Margareta Elisabeth	CEDERFELT	Suedia	Deputat
Asa	COENRAADS	Suedia	Deputat

Kent	HARSTEDT	Suedia	Deputat
Katarina	KOHLER	Suedia	Deputat
Christian	HOLM	Suedia	Deputat
Margareta	KIENER NELLEN	Elveția	Deputat
Andreas	BAKER	Danemarca	Secretariatul internațional al AP OSCE
Astrid	LOURY	Franța	Secretariatul internațional al AP OSCE
Iryna	SABASHUK	Ucraina	Secretariatul internațional al AP OSCE
Arben	LOKA	Albania	Personal al delegației
Milovan	PETKOVIC	Croația	Personal al delegației
Anne-Cecile	BLAUWBLOMME- DELCROIX	Franța	Personal al delegației
Georgios	CHAMPOURIS	Grecia	Personal al delegației
Antonella	USIELLO	Italia	Personal al delegației
Igors	AIZSTRAUTS	Letonia	Personal al delegației
Anca	CONSTANTIN	România	Personal al delegației
Andrei-Gabriel	POPA	România	Personal al delegației
Sergey	KARSEKA	Federația Rusă	Personal al delegației
Petr	TSVETOV	Federația Rusă	Personal al delegației
Cenk	ILERI	Turcia	Personal al delegației
Shelly	HAN	Statele Unite	Membri al Comisiei de la Helsinki din SUA

Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei

Jean-Claude	MIGNON	Franța	Șeful Delegației
Stefan	SCHENNACH	Austria	Deputat
Anne-Mari	VIROLAINEN	Finlanda	Deputat
Thierry	MARIANI	Franța	Deputat
David	BAKRADZE	Georgia	Deputat
Bernd	FABRITIUS	Germania	Deputat
Maria	GIANNAKAKI	Grecia	Deputat
Luis Alberto	ORELLANA	Italia	Deputat
Paolo	CORSINI	Italia	Deputat
Emanuelis	ZINGERIS	Lituania	Deputat
Marcel	OBERWEIS	Luxembourg	Deputat
Predrag	SEKULIC	Montenegro	Deputat
Ingebjorg	GODSKESEN	Norvegia	Deputat
Lise	CHRISTOFFERSEN	Norvegia	Deputat
Piotr	WACH	Polonia	Deputat
Florin	IODACHE	România	Deputat
Corneliu-Mugurel	COZMANCIUC	România	Deputat
Ionut-Marian	STROE	România	Deputat
Luc	RECORDON	Elveția	Deputat
Andreas	GROSS	Elveția	Deputat
Hans	FRANKEN	Olanda	Deputat
Reha	DENEMEC	Turcia	Deputat
Nazmi	GUR	Turcia	Deputat
Volodymyr	ARIEV	Ucraina	Deputat
Manuel	GONZALEZ OROPEZA	Mexic	Comisia de la Veneția
Alberto	GUEVARA CASTRO	Mexic	Comisia de la Veneția
Amaya	UBEDA DE TORRES	Spania	Comisia de la Veneția
Chemavon	CHAHBAZIAN	Armenia	Personal al Delegației

Gregoire	DEVICTOR	Franța	Personal al Delegației
Daniele	GASTL	Franța	Personal al Delegației
Anne	GODFREY	Regatul Unit	Personal al Delegației

Parlamentul European

Igor	ŠOLTES	Slovenia	Șef al Delegației
Konstantinos	PAPADAKIS	Grecia	Deputat
Alberto	CIRIO	Italia	Deputat
Andi-Lucien	CRISTEA	România	Deputat
Kristina	WINBERG	Suedia	Deputat
Soraya	POST	Suedia	Deputat
Marta	UDINA	Croația fosta Republică	Personal al Delegației
Jasmina	RISTESKA	Iugoslavă Macedonia	Personal al Delegației
Helen	COLLINS	Irlanda	Personal al Delegației
Paolo	BERGAMASCHI	Italia	Personal al Delegației
Vincenzo	GRECO	Italia	Personal al Delegației
Robert	GOLANSKI	Polonia	Personal al Delegației
Alyson	WOOD	Regatul Unit	Personal al Delegației

Observatori pe termen scurt al MOA OSCE/BIDDO

Sona	YEGHIAZARYAN	Armenia
Samvel	MARTIROSYAN	Armenia
Johannes Michael	KOHLER	Austria
Marianne	SCHLÖGL	Austria
Jan	TOMESEK	Austria
Alain	VANDENDAELE	Belgia
Yannick	MINSIER	Belgia
Bram	DEVOS	Belgia
Olivier	DANENBERG	Belgia
Jean-Paul	CHARLIER	Belgia
Marta	CHYCZIJ	Canada
Jennifer	LANGLAIS	Canada
Kalyna	KARDASH	Canada
Roman	BAZIKALOV	Canada
Madalina	MURARIU	Canada
Christopher	MILLAR	Canada
Helen	FOTOPULOS	Canada
Steven	ROY	Canada
Paulette	SCHATZ	Canada
Nicholas	KRAWETZ	Canada
Bertrand	TREPANIER	Canada
Danylo	KORBABICZ	Canada
Andriy	SAWCHUK	Canada
Neil	HAUER	Canada
George	KOLOS	Canada
Anne-Marie	DELOREY	Canada
Alexandra	SHKANDRIJ	Canada
Timothy	REID	Canada
Fatima	REMTULLA	Canada
Tereza	KVASNICKOVA	Republica Cehă

Lenka	DOBIAS CERNA	Republica Cehă
Lukas	OPATRYN	Republica Cehă
Kristyna	DANOVA	Republica Cehă
Ivana	KRATKA	Republica Cehă
Dan	MACEK	Republica Cehă
Vladimir	RANDACEK	Republica Cehă
Jan	JINDRICH	Republica Cehă
Adam	MATERNA	Republica Cehă
Radim	TOBOLKA	Republica Cehă
Martin Buch	LARSEN	Danemarca
Henrik	WESTERBY	Danemarca
Kaj	KOEFOED	Danemarca
Mette Bech	SEEBERG	Danemarca
Pia	CHRISTMAS-MØLLER	Danemarca
Mette	HILMAN	Danemarca
Cat-Lys	OJAMAA	Estonia
Priit	PIILMA	Estonia
Olli-Jukka	PALONEVA	Finlanda
Sanni	KOSKI	Finlanda
Nico	LAMMINPARRAS	Finlanda
Riitta	KÄNKÄNEN	Finlanda
Renata	OSMANOVA	Finlanda
Dragana	KEMERA	finlanda fosta Republică Iugoslavă Republica Macedonia
Zlatko	DIMITRIOSKI	Republica Macedonia
Serge	SMESSOW	Franța
Mignot	BAPTISTE	Franța
Clarisse	BOURDON	Franța
Marie-Florence	BENNES	Franța
Geert	BAASEN	Germania
Bernd	HOELDER	Germania
Brigitte	SCHMID	Germania
Helmut	BROCKE	Germania
Katja	BIRNMEIER	Germania
Max	FRITSCHEN	Germania
Ulrike	ROCKMANN	Germania
Dagmar	MEHRTENS	Germania
Dorothea	GÄDEKE	Germania
Norbert	REINER	Germania
Jens	KREIBAUM	Germania
Wolfgang	LICHTER	Germania
Yuna	RAULT D'INCA	Germania
Helge Elisabeth	ZEITLER	Germania
Hildegard Christine Maria	ROGLER-MOCHEL	Germania
Kristian	KAMPFER	Germania
Uwe	AHRENS	Germania
Peter	VOGL	Germania
Martina	DÜTTMANN	Germania
Valentin	AICH	Germania
Sándor	CSIGE	Ungaria

Andrea Ágota	TELEGDI	Ungaria
Mary	O'SHEA	Irlanda
Terence	DUFFY	Irlanda
Patrick	DONNELLY	Irlanda
Caroline	BRENNAN	Irlanda
Patrick	QUINLAN	Irlanda
Michela	SECHI	Italia
Gabiele	PEDRINI	Italia
Giovanni	CALIGIURI	Italia
Giuseppe Antonio	DI LUCCIA	Italia
Erika	MAZZUCATO	Italia
Malaguti	MADDALENA	Italia
Shinkichi	FUJIMORI	Japonia
Shiori	YAMADA	Japonia
Adilbek	ZHUMANBEKOV	Kazahstan
Kamila	JUMATAYEVA	Kazahstan
Daniyar	AKTAYEV	Kazahstan
Azhar	ALSHINBEKOVA	Kazahstan
Ryskul	ISKAKOVA	Kazahstan
Marzhan	ISMAILOVA	Kazahstan
Daniyar	JAIMBAYEV	Kazahstan
Malika	ORAZGALIYEVA	Kazahstan
Zhandos	SPAN	Kazahstan
Antra Margarita	TUMANE	Letonia
Peteris	FILIPSONS	Letonia
Donatas	AUGULIS	Lituania
Veronika	SENKUTE	Lituania
Lina	MOGENYTE	Lituania
Zana	TARASEVIC	Lituania
Liudas	KOLESINSKAS	Lituania
Kristina	TAMOSAITYTE	Lituania
Jonas	MENSONAS	Lituania
Gabriele	TERVIDYTE	Lituania
Edvard	VICKUN	Lituania
Ricardas	RAMOSKA	Lituania
Fabienne	ROSEN	Luxembourg
Claire	THILL	Luxembourg
Renata	SANTINI	Luxembourg
Robert	FEHLEN	Luxembourg
Thomas	KEIJSER	Olanda
Jonne	CATSHOEK	Olanda
David	SCHUSTER	Olanda
Hiltje	MOLENAAR	Olanda
Toril	LUND	Norvegia
Nicolay	PAUS	Norvegia
Marthe Dyrnes	STABELL	Norvegia
Hans Christen	KNÆVELSRUD	Norvegia
Michal	GRODZKI	Polonia
Krystyna Anna	GALEZIA	Polonia
Ecelino	IONESCU	Polonia

Artur	GROSSMAN	Polonia
Dariusz	RASINSKI	Polonia
Piotr	BAJOR	Polonia
Szymon	HARASIM	Polonia
Marcin	BRZozowski	Polonia
Elzbieta	LEWCZUK	Polonia
Maria-Magdalena	BUDKUS	Polonia
Jacek	FRACZEK	Polonia
Paulina	LUKAWSKA	Polonia
Cezary	SZCZEPANIUK	Polonia
Miriam	CIAS	Polonia
Jakub	PIENKOWSKI	Polonia
Karolina	SITEK	Polonia
Tomasz	LEWINSKI	Polonia
Robert	RAJCZYK	Polonia
Blazej	PIASEK	Polonia
Magdalena Lucja	GOLONKA	Polonia
Bartłomiej	KOKOSZKA	Polonia
Tomasz	CZUBARA	Polonia
Anna	POGWIZD	Polonia
Piotr	FURMANIAK	Polonia
Zbigniew	ROKITA	Polonia
Magdalena	POLAK-ZOLADKIEWICZ	Polonia
Michał	NOBIS	Polonia
Krzysztof	KOLANOWSKI	Polonia
Bartłomiej	ZDANIUK	Polonia
William	KORBL	România
Adrian Claudiu	BOURCEANU	România
Cristu Gabriel	CHIRFOT	România
Alexandru-Dan	VASC	România
Bogdan	STEFAN	România
Dan	STOENESCU	România
Mihai	SIRBU	România
Dana Gabriela	PLESA	România
Costina Alexandra	MARDALE	România
Inginur	RUSTEM	România
Bogdan	MOLDOVEANU	România
Cristian	MIHAILESCU	România
Dmitry	GROSHEV	Federația Rusă
Pavel	ARTAMONOV	Federația Rusă
Konstantin	OSIPOV	Federația Rusă
Lev	TARSKIKH	Federația Rusă
Mikhail	LEDENEV	Federația Rusă
Ksenia	VERKHOLANTSEVA	Federația Rusă
Mikhail	MALKOV	Federația Rusă
Alexey	DOROVSKIKH	Federația Rusă
Anna	MUKHINA	Federația Rusă
Vladislava	FADEEVA	Federația Rusă
Aleksandr	ANDREEV	Federația Rusă
Igor	KOCHETKOV	Federația Rusă

Alexander	TARASOV	Federația Rusă
Dmitrii	ZALETKIN	Federația Rusă
Alexander	ZHUROV	Federația Rusă
Andrei	MIKHAILOV	Federația Rusă
Dmitry	MAKAROV	Federația Rusă
Oleg	ROGOZA	Federația Rusă
Svyatoslav	TERENTYEV	Federația Rusă
Vitalia	EGOROV	Federația Rusă
Maxim	BURLYAY	Federația Rusă
Dmitry	VETROV	Federația Rusă
Dmitrii	NESTEROV	Federația Rusă
Maria	NIKIFOROVA	Federația Rusă
Sergey	BABURKIN	Federația Rusă
Stanislav	RUZHINSKIY	Federația Rusă
Kudina	TUAEVA	Federația Rusă
Elena	BADIYAN	Federația Rusă
Konstantin	LUTSENKO	Federația Rusă
Marko	BRKIĆ	Serbia
Peter	TOMASEK	Slovacia
Matus	HUTKA	Slovacia
Dana	COLEOVA	Slovacia
Maja	BRDNIK	Slovenia
Pedro	AROSTEGUI LLAMA	Spania
Alvaro	OTERO CAVERO	Spania
Gracia Romeral	ORTIZ QUINTILLA	Spania
María Ana	LOPEZ DE HARO LOPEZ	Spania
Gerard	VIVES FERNANDEZ	Spania
Gerardo	ARROYO HERRANZ	Spania
Saray	ESPEJO BENITO	Spania
Sergio	BARRERA	Spania
Ewa	JACOBSSON	Suedia
Berndt	EKHOLM	Suedia
Jan	HULT	Suedia
Ing-Britt	KARLSSON	Suedia
Marie	UTTERMAN	Suedia
Rickard	NYGREN	Suedia
Hans-Ivar	SWÖRD	Suedia
Astrid	NUNEZ	Suedia
Kerstin	SUNDBERG	Suedia
Maja	HURLIMANN	Elveția
Alexandra	VON ARX	Elveția
Monica	GIAMBONINI	Elveția
Martin	DAMARY	Elveția
Emre	ERSEN	Turcia
Seçkin	KÖSTEM	Turcia
Kira	SPYRYDONOVA	Ucraina
Robert Graham	PHARO	Regatul Unit
David	GORDON-MACLEOD	Regatul Unit
Sandra	GALE	Regatul Unit
Susan	TRINDER	Regatul Unit

Lewis James	EMMERTON	Regatul Unit
David	KIDGER	Regatul Unit
Adam Hugh	FULTON	Regatul Unit
Valerie	SOLOMON	Regatul Unit
Brian	GIFFORD	Regatul Unit
John Damien	EARLS	Regatul Unit
Melanie	LEATHERS	Regatul Unit
Joseph	WORRALL	Regatul Unit
James	SIMPKINS	Regatul Unit
Teressa	ETIM-GORST	Regatul Unit
Sarah Emily	FRADGLEY	Regatul Unit
Asher	PIRT	Regatul Unit
Trevor	EDWARDS	Regatul Unit
David	TAYLOR	Regatul Unit
Catherine	PIDCOCK	Regatul Unit
Ernest	JONES	Statele Unite
Lisa	DEYO	Statele Unite
David-Sven	LINDHOLM	Statele Unite
Hedy	GLENN	Statele Unite
Jack	VAN VALKENBURGH	Statele Unite
Olga	PROKHOROVA	Statele Unite
Jill	MCCRACKEN	Statele Unite
Natasha	ROTHCHILD	Statele Unite
Kathy	SCHNARE	Statele Unite
Ellen	SHUSTIK	Statele Unite
William	HILL	Statele Unite
Michel	NJANG	Statele Unite
David	MEYER	Statele Unite
Christopher	DAMANDL	Statele Unite
Robert	BALANOFF	Statele Unite
Gary	KAY	Statele Unite
Natalie	HILL	Statele Unite
Susan	LANDFIELD	Statele Unite
Kathleen	WILEY	Statele Unite
Hans	OPSAHL	Statele Unite
Ibrokhimirza	MIRZAAKHMEDOV	Uzbekistan
Gayrat	MASHKUROV	Uzbekistan

Observatori pe termen lung

Echipa de bază a MOA OSCE/BIDDO

Jan	PETERSEN	Norvegia	Șeful Misiunii
Raul	MUREȘAN	România	Șef adjunct al Misiunii
David	HAMILTON	Statele Unite	Analist politic
Oleksii	LYCHKOVAKH	Ucraina	Analist electoral
Dorota	RYŻA	Polonia	Analist juridic
Ivan	GODÁRSKY	Slovacia	Analist media
Saša	POKRAJAC	Croația	Coordonator OTL
Bob	DEEN	Olanda	Analist minorități naționale
Iryna	ULASIUK	Italia	Analist minorități naționale
Jelena	STEFANOVIĆ	Serbia	Ofițer parlamentar de legătură
Anders	ERIKSSON	Suedia	Analist statistică
Ranko	VUKČEVIĆ	Serbia	Expert operațiuni
Yury	OZEROV	Federația Rusă	Ofițer achiziții și contractare
Steven	MURPHY	Austria	Expert securitate
Roman	RAILEAN	România	Ofițer finanțe

Observatorii pe termen lung ai MOA OSCE/BIDDO

Kirsten	SAXINGER	Austria
Ladislav	KOUBEK	Republica Cehă
Joergen	SOERENSEN	Danemarca
Inkeri	AARNIO-LWOFF	Finlanda
Markko	KALLONEN	Finlanda
Sylvain	OLLIER	Franța
Martin	KUNZE	Germania
Galina	DIRAN	Germania
Jan	VAN WIJLAND	Olanda
Camilla	MICHALSEN	Norvegia
Oywind	SEIM	Norvegia
Justyna	KUCUK	Polonia
Zbigniew	CIERPINSKI	Polonia
Grzegorz	LEWOCKI	Polonia
Torgny	HINNEMO	Suedia
Lilian	SKOGLUND	Suedia
Thomas	HOLZER	Elveția
Gabriella	BERNASCONI WALKER	Elveția
Roger	BRYANT	Regatul Unit
David Philip	GODFREY	Regatul Unit
Nicholas	ALEXANDER	Statele Unite
Gregoire	HOUEL	Statele Unite

DESPRE OSCE/BIDDO

Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO) este principala instituție a OSCE care oferă asistență statelor participante „pentru a asigura respectarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, pentru a respecta supremația legii, pentru a promova principiile democrației și (...) pentru a construi, consolida și proteja instituțiile democratice, precum și pentru a promova toleranța în întreaga societate” (Documentul Summit-ului de la Helsinki din 1992). La cele susmenționate se face referire drept dimensiunea umană a OSCE.

OSCE/BIDDO, cu cartierul în Varșovia (Polonia) a fost creat în calitate de Birou pentru Alegeri Libere la Summit-ul de la Paris din 1990 și și-a început activitatea în mai 1991. Cu un an mai târziu, numele Biroului a fost schimbat pentru a reflecta mandatul lărgit care să includă drepturile omului și democratizarea. Astăzi acesta angajează peste 150 de membri de personal.

OSCE/BIDDO este agenția de frunte din Europa în domeniul **observării alegerilor**. Anual, acesta coordonează și organizează detașarea a mii de observatori pentru a evalua dacă alegerile în regiunea OSCE se desfășoară în conformitate cu angajamentele OSCE, alte obligațiuni internaționale și standarde pentru alegeri democratice și cu legislația națională. Metodologia sa unică oferă o privire profundă în procesul electoral în întregimea sa. Prin intermediul proiectelor de asistență, OSCE/BIDDO ajută statele participante să-și îmbunătățească cadrul electoral.

Activitățile de **democratizare** desfășurate de Birou includ: supremația legii, sprijin legislativ, guvernare democratică, migrațiune și libertatea de circulație și egalitatea între femei și bărbați. OSCE/BIDDO anual implementează un șir de programe specifice de asistență, ținând să dezvolte structuri democratice.

OSCE/BIDDO mai oferă asistență statelor participante în îndeplinirea obligațiilor acestora în promovarea și protecția **drepturilor și libertăților fundamentale ale omului** în conformitate cu angajamentele pe dimensiunea umană a OSCE. Aceasta se realizează prin lucrul cu un șir de parteneri pentru a încuraja colaborarea, consolida capacitățile și oferi expertiză în domenii tematice, inclusiv drepturile omului în lupta cu terorismul, sporirea protecției drepturilor umane ale persoanelor traficate, educație și instruire în drepturile omului, monitorizare și raportare privind drepturile omului și drepturile umane ale femeilor și securitatea.

În domeniul **toleranță și non-discriminare**, OSCE/BIDDO oferă sprijin Statelor participante în consolidarea răspunsului acestora la crimele bazate pe ură și incidentele de rasism, xenofobie, antisemitism și alte forme de intoleranță. Activitățile OSCE/BIDDO care se referă la toleranță și non-discriminare se axează pe următoarele domenii: legislație; instruire privind implementarea legislației; monitorizare, raportare și urmărire a răspunsurilor la crime și incidente motivate de ură; precum și activități educaționale pentru a promova toleranța, respectul și înțelegerea reciprocă.

OSCE/BIDDO oferă consultanță statelor participante privitor la politicile acestora referitor la **romi și sinti**. Acesta promovează consolidarea capacităților și relaționare între comunitățile de romi și sinti și încurajează participarea reprezentanților romilor și sinti în organele de elaborare a politicilor.

Toate activitățile BIDDO se desfășoară în strânsă coordonare și cooperare cu Statele participante ale OSCE, instituțiile OSCE și operațiunile din teren, precum și cu alte organizații internaționale.

Mai multe informații sunt disponibile pe pagina electronică a BIDDO (www.osce.org/odihr).